SZIKLAMÁSZÓ ISKOLÁK BUDAPEST KÖRNYÉKÉN

A TURISTASÁG ÉS ALPINIZMUS GYAKORLATI ÚTMUTATÓJA

ÁRA: 80 FILLÉR

BOSCHÁN MIKSA

turistafelszerelések-, si- és ródliüzlete

Alumínium-kulacs

1/2	literes	3.50 K
3/4	„	4.— „
1	„	4.70 „
1 1/2	„	5.50 „

Alumínium-főzőedény

legjobb rendszer, széltől teljesen védett

1/2	l. 1	edény	3.20 K
3/4	„ 2	„	4.20 „
1	„ 3	„	6.— „

Budapest, Andrássy-út 35, első emelet

SZIKLAMÁSZÓISKOLÁK BUDAPEST KÖRNYÉKÉN

SZERKESZTETTÉK:

HEFTY GYULA ANDOR
ÉS
Dr. VIGYÁZÓ JÁNOS

BUDAPEST, 1913
A TURISTASÁG ÉS ALPINIZMUS" KIADÁSA.
II., Retek-utca 7.

ELŐSZÓ.

Kis kalauzunk megírására az a kívánság késztetett, hogy fővárosunk ifjuságának, amely mindinkább törekszik a nagy hegyek megmászásához szükséges gyakorlatot már itthon megszerezni, utmutatót adjunk a kezébe. Nem sok évvel ezelőtt a Budapesti Egyetemi Turista Egyesület tagjai majdnem egyedül mászkáltak fővárosunk környékének szikláin és egymást tanitva tanultak. Azóta mind számosabban követik példájukat s a közvetlen tanitás már lehetetlen. Irásba foglaltuk tehát sok éves tapasztalatunkat, hogy ifjabb követőink munkáját könnyebbé és eredményesebbé tegyük. Fogadják ezt a kis utmutatót azzal a szivességgel, amellyel mi nyujtjuk.

Azokat a mászóiskolákat ismertettük bővebben, amelyekbe már évek óta járunk, de utaltunk egyéb érdemes hegyekre is, s ha kellő anyag áll rendelkezésre a legközelebbi kiadásba ezeket is bevesszük. Kérjük addig is olvasóinkat, hogy legyenek segitségünkre. Budapest környéke mászóiskolák tekintetében igen szerencsés. Egyetlen külföldi városnak sincs oly számos, különböző kőzetü és alakulatu iskolája. Olvasóink is gyakran találkoznak vándorlásuk közben mászóisko-

lának alkalmas sziklaképződményekkel. Hívják fel erre figyelmünket, esetleg fénykép beküldése mellett. Egyébként is szívesen vesszük bárkinek a véleményét kis kalauzunk használhatóságára nézve és lehetőleg figyelembe vesszük. Tessék ezeket a Turistaság és Alpinizmus szerkesztőségébe (II., Retek-u. 67) beküldeni.

Midőn még kis könyvünk munkatársainak: Dr. Serényi Jenőnek, aki „A mászóiskola" című, Dr. Komarnicki Gyulának, aki „A sziklamászás technikája" című fejezetet és Hefty Gy. Andornak, aki az egyes iskolákat feldolgozta, Dr. Vigyázó Jánosnak, aki az összeállításokat csinálta, továbbá Dr. Csepcsányi Tíbornak a rajzokért, ifj. Körtvélyesi Sávely Dezsőnek a térképért és mindazoknak, akik fényképfelvételeikkel járultak a kézikönyv díszítéséhez, — hálás köszönetet mondunk, kis könyvünknek szerencsés utat kívánunk.

A szerkesztőség.

* * *

Leírásainkban, ha nincs kifejezetten másképen mondva, jobb és bal mindig a menetirányban értendő.

A sziklamászóiskola.

Távolról a hegyek megközelíthetetleneknek, megmászhatatlanoknak tünnek fel. Minél jobban közeledünk hozzájuk annál inkább látszik tagozottságuk, látjuk, hogy a falakból pillérek és bordák ugranak ki, párkányok vezetnek rajtuk végig, szakadékok hasitják meg az egységes tömeget, amelyek felnyúlnak a gerincre a csúcs közelébe. A tapasztalt hegymászó azonban távolról is tud itélni a csúcs megmászhatóságáról és meg tudja állapitani azt az utirányt, amelyen a felhatolás lehetséges. A sziklák rétegeződéséből, azok árnyékolásából, szinéből, a kőzet minemüségéből szinte teljes pontossággal tud következtetni. De nemcsak ebben mulja felül a gyakorlott hegymászó a laikust és tapasztalatlant, hanem abban is, hogy a hegyek csúcsait oly útvonalokon tudja megközeliteni, oly falakat és gerinceket tud bejárni, — amelyek hasonlóképen megmászhatatlanoknak tünnek fel. Sokan ugy vélik, hogy ezt a gyakorlatot a legtökéletesebben a magashegységben lehet megszerezni. Kétségtelen, hogy akik annak közelében élnek, arra csakugyan ott tesznek szert, azonban tagadhatatlan tény az, hogy az előzetes, — hogy ugy mondjam — alaptanulmányok megszerzésére, főleg a mászóügyesség fejlesztésére a legjobb alkalom a mászóiskolákban nyilik.

Sajátságosan hangzik e szó: mászóiskola. Pedig fogalma mindent megmond és megmagyaráz. Szinhelyét kisebb-nagyobb sziklaformációk alkotják, amilyenekre

minden középhegységben rátalálhatunk. Szükség esetén kőbányák is megfelelhetnek e célra, bár ezek kevésbbé alkalmasak.

Gyakorlottabb hegymászó vezetése alatt a kezdő itt teheti meg első lépéseit s önmaga lesz önmagának csakhamar a legnagyobb bámulója. A mászóiskola tehát voltaképen minden hegymászónak, előiskolája amelynek célja, szükségszerüsége és jogosultsága vitán felül áll.

A sziklamászással is ugy vagyunk, mint a testedzés egyéb ágaival. A tornász nem veszi első gyakorlatnak a billenést, mérleget és halálugrást, az atléta nem futja meg egyszerre a 100 yardot 10 mp. alatt és nem ugorja át a lécet első kisérletre 180 cm.-en felül. Fokozatosan jut tovább, mig eléri vagy felülmulja a fennálló rekordot. A sziklamászó — legalább is az, aki komolyan veszi feladatát és nem a vezetők biztos kezére és feszes köteleire épiti terveit, hanem kizárólag önmagára, erejére, tudására, kitartására, lelki fegyelmezettségére és gyakorlottságára — a mászóiskolában kezdi meg gyakorlatait, először a könnyebb, később nehezebb sziklarészleteken. A céltudatos munkának eredménye túráinak sikerében fog mutatkozni s ezek jutalma fölér azzal a fáradtsággal, amelyet az előgyakorlatokban rá forditott.

A mászóiskola e céljában benne foglaltatik annak jogosultsága és szükségszerüsége is.

A nagy városokban, a magas hegységtől távol lakó hegymászók vették először észre, hogy szükségük van gyakorlottságuk megállapitása és fejlesztése végett arra, hogy időnként a közeli hegyvidék sziklás csoportjait felkeressék. Mert aki a magas hegységben nemcsak a völgyek alján akar maradni, hanem fölvágyik a csúcsokra, akinek lelkében él a küzdelem, az erő után való vágy, aki látni akarja a hajnalhasadást vagy alkonyatot és szabadnak, függetlennek akarja magát

érezni a csúcsok tetején — azt léptei oda fogják vinni minden túrája elején a mászóiskolához.

Áttekintés végett vessünk rövid pillantást azokra a mászóiskolákra, ahonnan a legkitünőbb sziklamászók, a Dolomitok és Alpesek nem egy neves és névtelen hőse kikerült.

Dresden mellett a Sächsische Schweizet vasárnap és ünnepeken a hegymászók egész tömege lepi el. Egy-két kivétellel 50—100 méter magas sziklatornyok emelkednek itt az erdőkben, amelyek rendkivüli fantasztikus formáikkal a legváltozatosabb sziklamászásra adnak módot. Kőzetük homokkő s ez érdességénél fogva lehetővé teszi, hogy szinte függőleges falak is átmászhatók. A Brosinnadel, Affenstein, Heringstein, Falkenstein, Lokomotiv, Barberine szikláin szerezte meg tudását, hogy csak egyet emlitsek a sok közül, Rudolf Fehrmann, aki 1908 augusztus 16-án O. Perry Smith-tel a Kleine Zinne északi falát a jobboldali kéményen át megmászta, s aki a Dolomitok sok egyéb nehéz túráját is a legnagyobb könnyedséggel oldotta meg.

A bécsi sziklamászók mászóiskoláikban ugyancsak válogathatnak. A Mödling mellett levő Brühl mészsziklái, a Peilsten, Rax és Schneeberg sok generációt neveltek és nevelnek ezentúl is. Mödling alig félórányira fekszik Bécstől s csak kisebb mászásokra használható. Sziklacsoportjait kedvenc hegyeik és túráik után nevezték el a sziklamászók. Rátalálunk itt a Glocknergratra, a Croda Rossára, távolabb tornyosul a Klein- és Grossglockner; viszont a Peilstein sziklái elsősorban a Dolomitok csúcsainak büszke neveit viselik, u. m. Cimone della Pala, Kleine Zinne, Winklerturm. Úgy a mödlingi mészsziklák, mint a Peilstein azonban csak előiskolái a komolyabb jellegü túrákkal biró Raxnak és Schneebergnek. Mindkettőn órák hosszáig tarthat a mászás s egy-két túra az egész napot igénybe veszi. A Raxnak különösen a Grosser Höllental

felé letörő meredek falán egymás mellett vezetnek fel a legkülönbözőbb útirányok, amelyek nehézségük fokai szerint 00, 0, 1, 2, 3 stb-vel vannak jelölve. Az érdekesebbek közül felemlithetjük a Raxenmauert, Fuchslochot, Wilde Amaliensteiget, Malersteiget, Akademikersteiget, Wiener-Neustädterweget. A Schneeberg már nem ily változatos. Legszebb, de egyuttal legnehezebb a Stadelwandgrat, jelentéktelenebbek a Herminsteig, Hochlauf és Bürklepfad.

München körül a bajor előhegység mészsziklái szolgálnak mászóiskola gyanánt. A müncheni hegymászók, akik világhirüek, innen indultak ki; itt szerezték meg azt a gyakorlatot, melynek eredményeiről a Wilde Kaiser, Karwendel, Wettersteingebirge, de legfőképen a Dolomitok beszélhetnek.

Budapest környékének szintén megvan a mászóiskolája. Szükségünk van rá, mert hiszen a Magas Tátrába, a mi igazi magas hegységünkbe a távolság miatt hosszabb időre csak nyáron tudunk eljutni. A Budapesti Egyetemi Turista Egyesületnek összes tagjai, mind a régebbiek, mind az ifjabbak, itt szerezték és itt szerzik meg most is azt a gyakorlottságot, amely sziklamászásukban mutatkozik s amelyről a legkitünőbb bizonyitékot szolgáltathatja a Magas Tátra feltárásának ujabbkori egy évtizedes története. A budapestiek főbb mászóiskolái a következők: *Kétáguhegy, Oszoly, pilisszentiváni és piliscsabai tornyok, a borosjenői sziklatü és a közelében levő u. n. solymári fal, a Vaskapu a Pilis oldalában, a Feketekő a mexicói rét felett, a Keserüs Vadállókövei, a csévi gerinc, végül a garamkövesdi sziklák.*

Amig egyidőben csak a Kétágun folytak a gyakorlatok, — ahol az egyik sziklagerinc vörös jelzéssel is el volt látva, — most már vasárnap és ünnepeken a többi sziklákon is a gyakorlatozók egész tömege mozog. Szinte meglepő az a kedv, szeretet és lelkesedés,

amellyel ezeket a mászásra alkalmas sziklácsoportokat a Budapestről kirándulók felkeresik s ma már fel sem tűnik, hogy az egyes egyesületek kirándulási programmján egészen különállóan a sziklamászás is ott szerepel.

A mászóiskolában mindenekelőtt a kőzettel kell megismerkednünk. A mászás technikája sokszor ettől függ és ehhez alkalmazkodik. Nagy óvatosságot igényel a konglomeráton és homokkőn, viszont megbizhatóbb a mészkőn, dolomiton és grániton. Ez utóbbi kőzet ami mászóiskolánkban nem fordul elő, amit annál inkább nélkülözünk, mert hiszen a Magas Tátrában — a bélai mészhavasokat kivéve, melyek problemákat amugy sem nyujtanak, — mindenütt gránittal van dolgunk.

Kitünő mászóiskola volna a Gellérthegy dolomitszikláival, — de sajnos azok egyéb okokból nem használhatók s csak szemünknek kell megelégedni a pompás letörésekkel. Nekünk leginkább mészsziklák állanak rendelkezésünkre, amelyek kevésbbé érdesek mint a gránit, melynek érdességét a magashegységben rendszerint növeli még a zuzmó is.

A kőzet tanulmányozásához tartozik annak rétegeződése, törékenysége, szinének ismerete. A rétegeződés ismeretének igen sok esetben nagy hasznát látta a hegymászó világ eddig is. Itt hivatkozhatunk a Matterhorn megmászására, melynek olasz oldalán Breuil felé a sziklák tetőszerüen egymáson feküsznek, mig viszont Zermatt felől mint egymásba kapaszkodó fogak emelkednek felfelé. E. Whymper e körülmény felismerése gyanánt magyarázza azt, hogy Zermatt felőli kisérlete azonnal eredményre vezetett, mig Breuil felől sikertelenül ostromolta a csúcsot. Ugyancsak a kőzetnek fogszerü rétegeződésében leli magyarázatát az, hogy a Bástyagerinc és Szoliszkógerinc átmászása rövidebb ideig tart, ha a Hlinszkatoronyról, illetve a Szoliszkó csúcsáról indulunk ki, mint fordítva. Hasonlóképen könnyebb a

Batizfalvi gerinc végigmászása a Jegestavi csúcsról, mint ellenkező irányban.

A mászógyakorlatoknak a legkönnyebb sziklarészleteken kell kezdetüket venni s fokozatosan átmenni a nehezebb részletekre.

Kezdjük először a gerinceket, azután a kéményeket, s végül vegyük sorra a falakat, amelyek a legnehezebb mászásokat nyujthatják, különösen ott, ahol oldalmászásról, vagy keresztezésekről van szó. A gerinceken hozzá lehet szokni a mélységhez — bár legjobb kezdettől fogva arra törekednünk, hogy folyton felfelé s soha se lefelé tekintsünk. Falakon kevésbbé fog a szédülés meglepni bennünket, még a legkitettebb helyen is, ellenben gerinceken, hol állandóan mélységek vannak és nincs támpont, amelyen a szem megnyugvást találhat, hamarább következik be. A szédülés is tulajdonképen a félelem egy neme, amelyről le lehet szokni. Hermann Delago a hirneves müncheni sziklamászó szintén szédülést kapott egyidőben túráin, amelyről leszoktatta magát. Most az ő nevét viseli a Vajolettornyok legkisebbike, az a szinte függőleges falakkal biró torony, amelynek ő volt legelső megmászója.

A mászóiskolában kell elsajátitanunk a kötél kezelését, a csomózást, a biztositás, kötélbevonás, hurokalkalmazás és a függeszkedés minden módját. A lehető legnagyobb kellemetlenséget okozhatja az olyan turatárs, aki ezekkel az alapfogalmakkal nincs tisztában, a kötelet gyorsan kezelni, kibontani, gyürükbe szedni nem tudja, azt összebonyolitja és állandó késedelmet okoz. A kötelet úgy kell mindenkinek kezelni, hogy megérezze általa társának minden mozdulatát, amellyel az felette, vagy oldalt esetleg olyan helyen mozog, ahol már nem is láthatja. És jól jegyezze meg magának mindenki, hogy aki azt a kötelet egyszer derekára kötötte, az társával a túra végéig elválaszthatatlanul össze van füzve. „A kötél egy erős igéret, egy nagy

fogadalom, egy szent eskü jelképe, olyan, mint amilyent az oltár előtt hitves hitvesének fogad, hogy soha az életben, örömében, bánatában elhagyni nem fogja. Aki ezt a kötelet, mely társával egybeforrasztotta, a derekáról leoldja, az megszegte igéretét, megszegte fogadalmát, megszegte esküjét."

A kötél mellett pótolhatatlan hegymászói felszerelés a mászócipő. A budapestvidéki mászóiskolában leginkább a kenderfonásu cipőt használhatjuk, de néha a dolomitcipőt is. Ez utóbbi homokkőből álló és konglomerátos sziklákon jó. A mászócipő használatát azonban nem szabad tulságba vinnünk, csak ott használjuk, ahol az elkerülhetetlenül szükséges. Mennél többet másszunk szeges cipőben, ami ugyan jóval megerőltetőbb, de viszont hasznosabb. Szeges cipő állandó használata folytán egyesek közülünk oly biztonságra tettek szert, hogy a Kétághegy legnehezebb részletén, az u. n. *vállon* is abban másztak fel. Mászócipő segélyével a sziklamászóiskolában a laikus előtt szinte lehetetlenség számba menő problémát lehet megoldani. De hangsulyozom, hogy csak mászóiskolában, mert ilyen problémákat a magashegységben nem szoktak és mai napig még egy-két kivételtől eltekintve nem is oldottak meg. Igy például a Kétághegy válljához hasonló nehéz huzódásra mi még magashegységben eddig nem találtunk, pedig tudvalevő, hogy az egyetemiek a Dolomitok és Magas Tátra legnehezebb turáival is sikerrel birkóztak meg. A magashegységben és a mászóiskolákban véghezvihető mászások közötti külömbség jellemzésére érdekesnek vélem ideiktatni azt a néhány sort, amelyet Rudolf Fehrmann a Kleine Zinne északi falának II.-ik útjáról irt:*

„A mászótechnikai nehézségek mind az én, mind

* Österreichische Alpenzeitung XXXI. Jahrgang 1909. Nr. 798. Ein neuer Nordweg auf die Kleine Zinne.

barátom nézete szerint a legjelentékenyebbek, amilyenekre mi eddig az Alpesekben találtunk. A Punta Emma legutóbb oly sokat emlegetett északkeleti fala, ebből a szempontból itélve, kétségtelenül egy fokkal lejjebb áll, jobban megközeliti azt már a Guglia di Brenta déli falán levő utunk; a Kleine Zinne keleti utját én nem ismerem, ennélfogva nem tudhatom, vajjon amaz, avagy a mi utunk nehezebb. Mindenesetre azonban tudom azt, hogy az általam ismertetett mászás még egyáltalában nem érte el azt a szélső határt, amelyet habár a magashegységben még nem is, de másutt már elértek. Azonban el fogják érni az Alpesekben is és arról a legközelebbi években, amint azt várom, meg fogunk győződni." Igy ir R. Fehrmann, a Sächsische Schweiz elismert legkiválóbb sziklamászója. És igazat kell neki adnunk, mert a sziklamászás a legutóbbi időkben oly bámulatos fejlődést mutat, amely megdönti még a leglehetetlenebbnek látszó problémákban való hitet is.

Szembeötlő ez a fejlődés nálunk a Magas Tátrában is. Még 1905-ben a Simontorony és a Hegyestorony déli fala voltak a legnagyobb problémák és a legnehezebbeknek mondott tátrai turák; azóta pedig az Antoniacsúcs megmászhatatlannak hitt északi falát, a Wébercsúcsnak a Zöldtó felőli óriási táblás törésekkel boritott falát és a Zamarle Turnia déli falát is bevették a hegymászók.

A mászóiskolában elért bámulatos eredmények könnyen hozzájárulhatnak a kezdőnél ahhoz a hiedelemhez, hogy a magashegységben is hasonló eredményeket fog elérni. És mégis az, aki először kerül oda, önmaga ugyan, de bizonyos lemondás után kénytelen megállapitani, hogy csalódott. Nem indulhat neki egyszerre a legnehezebb túráknak, hanem itt is fokozatosan kell haladni, lépésről-lépésre a könnyebbről a nehezebbre. Mert a mászóiskola valóban csak iskola, ellenben a magashegység hason-

latos az élethez, ahol az iskolában szerzett tanulmányokat kell alkalmazni. A magashegységben a környezet, a levegő, a méretek, a fáradságok, az időjárás, az élelmezés, pihenés és elszállásolás, a testi és lelki kondició mind befolyást gyakorol a sziklamászóra és csak valamennyi külső és belső körülmény harmoniája esetén sikerülnek a túrák.

Erre mondja Wilhelm Paulcke, hogy ismert hegymászókat, akik a mászóiskolában a legbámulatosabb problémákat megoldották, de fönt a 3000 méteres magasságban reszkettek. A mászóiskola eredményei tehát senkit se kápráztassanak el és senkit se tegyenek elbizakodottá, — mert a csalódás igen keserü.

Éppen erre való tekintettel nem tartjuk helyesnek, ha a mászóiskolában még a legnehezebb részleteket is kötélbiztositás nélkül másszák végig. Egy csekély megcsuszás nyomorékká teheti a legügyesebbet s vajjon érdemes e ily áldozatot hozni azért a néhány méterért, mely a nehéz helyet a föld szinétől elválasztja. Nem! Aki komolyan veszi feladatát, aki nemcsak kezével és lábával, hanem fejével is dolgozik, velünk lesz egy véleményen. A mászóiskolában nincs olyan végcél mint a magashegységben, nincs lelki és testi küzdelem, nincs vágy nemes érzelmek után, ott csak gyakorlat van, ott csak az izmok munkája folyik. Vegyük figyelembe ezt és soha se tartsuk ezt a mászást célnak, hanem csak előgyakorlatnak, a mászóiskolát annak, ami célja, hivatása, a magashegységbe való előkészület iskolájának.

1 ábra.

A sziklamászás technikája.

Sziklamászás technikáján azon ismeretek és gyakorlati fogások foglalatát értjük, melyek a sziklaterepen való előrehatolás nehézségeinek leküzdésére szükségesek. Tágabb értelemben tehát nemcsak a sziklán való haladás módja, hanem a mászásnál alkalmazásba jövő segédeszközökök kezelése is benne foglaltatik. Mint minden sportágnál, ugy a sziklamászásnál is bizonyos szabályokat fejlesztett ki a gyakorlat és tapasztalat, melyeknek szemelőttartása mintegy előfeltételét képezi e sport tökéletes elsajátításának. Midőn az alábbiakban rövid összefoglalását adom e tudnivalóknak, ezzel mintegy útmutatóul akarok szolgálni arra nézve, hogy mire forditandó különösen figyelem a mászóiskolai gyakorlatozás közben.

*

1. A szikla. A mászásra legideálisabb a szilárd kőzet. A szikla azonban részben szerkezeténél fogva, részben a természeti erők behatása következtében gyakran többé-kevésbbé törékeny. Mászóiskolákban, hol a vegetáció meglazitja a kőzetet, rendszerint ez az eset. Ily helyeken a mászás nehézségéhez annak veszélyessége is járul. Mászás közben mindig számoljunk a szikla törékenységének lehetőségével.

A sziklák alakulásainak három alaptipusával találkozunk: falakkal, hasadékokkal, melyek vertikális irányban és párkányokkal, melyek oldalvást teszik lehetővé a haladást. A mászás mindegyikükön egymástól elütő, speciális technikát igényel. A falakon és párkányokon való haladáshoz a kéznek s lábnak megfelelő támpontot nyujtó egyenetlenségek, fogások s állások szükségesek. A hasadékokban ilyenekre sincs mindig szükség s ott gyakran pusztán a szikla surlódását felhasználó feszitő erővel dolgozunk.

2. Fogások és állások. Fogásokon és állásokon nem kell éppenséggel a sziklának oly egyenetlenségeit érteni, melyeken a kéz s láb kényelmesen elfér. Fogásul szolgálhat esetleg oly kis dudorodás is, melyre csak ujjaink hegyét nyomhatjuk rá, vagy oly kis repedés, melybe csak néhány ujjunkat szorithatjuk bele. Hasonlóképp állás gyanánt oly egyenetlenség is felhasználható, melybe cipőnknek épp csak néhány szege harap bele. Mászócipővel ott is ráállhatunk s sziklára, ahol azon nem mutatkozik a legcsekélyebb vizszintes felület sem, de a bár erősen hajló (60°, sőt ennél meredekebb) egyenletes sziklafelület érdessége elég tapadást nyujt a cipő simulékony talpának.

Mászás közben ügyelni kell a sulyelosztásra, vagyis arra, hogy az egyidőben felhasznált támpontok — fogások és állások — mindegyikét lehetőleg egyenletesen terheljük meg s ne helyezzük egész testsulyunkat csak az egyikre vagy másikra (1. ábra). Ily módon sokszor elkerülhetjük, hogy valamely fogás vagy állás kitörjék alattunk, mely egyenletes sulyelosztás mellett még elbirna, de teljes testsulyunkat már nem. Azonkivül ily módon nem vesztjük el oly hamar egyensulyunkat, ha valamely támpontunk mindennek dacára is kitörnék, mert ekkor még elég tartást nyujt a többi. Igyekezzünk tehát már ezért is a mászásnál lehetőleg mindegyik kéznek s

2a) ábra.

lábnak támaszt nyujtva tovább haladni. A pusztán a kézzel s a karerővel való mászás — mely elhanyagolja a láb igénybevételét — nem egyéb sziklatornászásnál, mellyel ugyan a mászóiskolákban, hol többnyire csak pár méteres nehézségek legyőzéséről van szó, sikert érhetünk el, de nem a magashegységben, ahol ez a mászási mód az olykor órákon át tartó megerőltető nehézségekkel szemben nem ér semmit. Még haladás közben is lehetőleg három ponton legyünk megtámasztva, tehát egyszerre csak egyik kézzel vagy lábbal nyuljunk ki ujabb támpont után, mig a többi ezalatt a régin nyugodjék. Győződjünk meg előzőleg a következő fogás vagy állás szilárdságáról, mielőtt teljesen rábiznók magunkat. Ha laza lenne is, figyeljük meg, vajjon nem bir-e el egy bizonyos irányból jövő nyomást. Gyakran ugyanis még a laza fogás vagy állás is veszély nélkül felhasználható, ha ugy nehezedünk rá, hogy ezzel nekiszoritjuk alapzatának. Épp ezért különösen a fogásokat ne huzzuk, hanem nyomjuk befelé a sziklának. Általában igyekezzünk a sziklára simulva, tapadva mászni (2*b*) ábra) s kerülni minden lökésszerü mozdulatot, ugrást vagy rántást. A nyugodt, kiszámitott mászás a legbiztosabb, mig hirtelen mozgás mellett könnyen megcsuszunk vagy kitörik alattunk a szikla. Lassu, egyenletes, nyugodt mászásáról ismerjük meg a gyakorlott mászót.

Minthogy a láb lent, a kéz pedig fent ad a test-

nek tartást, természetes, hogy a fogásokat mindig lehetőleg magasan keressük.

Előfordulhat azonban az is, hogy u. n. alsófogásokat kell igénybe vennünk, melyeknél a kéznek viszont meglehetős mélyen (pl. csipőmagasságban) van a tartása. Alsófogásra a sziklának valamely lefelé kiálló alakulata használható fel, melybe a kéz alulról nyul bele. Itt a kéznek alulról felfelé irányuló huzása a lent nekitámasztott lábnak ellennyomásával együtt adja meg a tartást.

Ahol a fogások és állások nagyon kicsinyek vagy egyébként is rosszak, ott a hiányzó biztos tartást bizonyos fokig pótolhatjuk a szikla surlódásának felhasználásával. Egész testünkkel szorosan hozzásimulunk a sziklához s különösen érdes kőzetnél tapasztalni fogjuk, hogy ennek pl. a manchester-szövettel való erős surlódása olykor magában is kitünő tartást nyujt.

Ha valamely hosszabb, nehéz részlet előtt állunk, ne menjünk vaktában, találomra neki. Tanulmányozzuk a legközelebbi biztos állóhelyig a feljutás módját s igyekezzünk előre megállapitani az igénybeveendő fogások és állások egymásutánját. Nincs kellemetlenebb, sőt veszélyesebb annál, mint egy nehéz részlet közepén megakadni, ahol aztán nincs se előre, se hátra. Előfordulhat, hogy valamely hely csak ugy győzhető le, ha a rajta levő fogások és állások némelyikét a jobb-, némelyikét pedig a balkéz és -láb veszi igénybe. A fogásokra nézve a sorrend megállapitása rendszerint nem bir oly nagy fontossággal; a kezeknél

2b) ábra.

ugyanis, minthogy ezek felülről tartják a testet s igy az egyensuly biztositva van, többnyire lehetséges fogást cserélni s a szabaddá vált kéz azután továbbnyulhat a neki megfelelőbb másik fogás után. A lábaknál azonban az állás cserélése nem megy mindig oly egyszerüen s feltétele, hogy a kéznek fent jó fogása legyen. Mert ha az igen kicsiny állásnál, melyen csak az egyik láb fér el, helyet akarunk adni a másiknak, akkor a cserélés időpontjában, mig az egyik lábat leemeljük s odahelyezzük a másikat, egy pillanatig egyik láb sincs állásban, ily helyzet pedig nem képzelhető el anélkül, hogy a kezünknek ugyanakkor ne legyen fent tartása. Ha tehát olyan a helyzet, hogy mászásközben állás nem cserélhető, akkor a siker a helyes sorrend megállapitásától függ s megeshetik, hogy az, aki a „rossz lábbal" indul neki, kudarcot fog vallani, mig aki helyesen kezdve fog hozzá, annak e hely legyőzése tán nem is fog tulságos nehézségeket okozni.

3. Mászás a falakon. Falakon a sziklának függélyesbe hajló szabad felületeit szokás érteni. Ezek a mászóra nézve akkor jönnek számba, ha el vannak látva oly egyenetlenségekkel, melyek a kéznek s lábnak elegendő támaszt nyujtanak. Azzal tehát, amit az előbbi szakaszban a fogásokról s állásokról mondottam, körülbelül kimeritettem azt is, ami a falakon való mászásnál figyelembe veendő. Épp a falmászás az, amelyik teoretice a legegyszerübbnek látszik, a valóságban azonban a legnehezebb feladatokat rója a sziklamászóra.

4. Hasadékok. A hasadékoknak két alaptipusa különböztethető meg: kémények, melyek az egész emberi test befogadására képesek, melyekben tehát a mászás a kémény belső falainak felhasználásával történik; — továbbá repedések, melyek a kéményekhez képest annyira szükek, hogy csak a fél test — olykor csupán az egyik kéz és láb — fér beléjük, mig a test másik

fele kint függ a szabadban. Ezeknél a repedésbe beszorult féltest inkább csak a tartást adja, a mászómunkát pedig a repedésen kivül, ennek peremén vagy a külső falban, a kintlevő kéz s láb végzi.

A kémény- és repedésmászás a falmászással szemben számos különleges sajátossággal bir. A kéményeknek mindkét oldalfalát egyszerre használjuk fel támaszul. A kétoldalt gyakorolt nyomás által belefeszülünk a kémény falai közé, ami itt egyrészt biztos tartást nyujt, másrészt pedig a továbbhaladás alapjául is szolgál. A kéményekben ugyanis rendszerint terpesz- vagy támaszmászással jutunk tovább. A terpeszmászásnál egyik lábunkat és karunkat az egyik, másikat a másik kényfalnak vetjük neki s felváltva majd az egyik, majd a másik oldalfalon helyezzük magasabbra. Terpeszkedés közben arccal a kémény mélye felé, vagy pedig arccal kifelé fordulva mászhatunk, ami attól függ, hogy miképp használhatók fel jobban a támpontok. Utóbbi mód eleinte szokatlannak látszik, de rendszerint mégis ez a célszerübb. Támaszkéményeknél az egyik kényfalnak hátunkat, a másiknak pedig térdünket vagy kinyujtott lábunkat vetjük neki. (3. ábra). Itt felváltva térdeinket, majd pedig — miközben hátul kezünkkel támaszkodunk — hátunkat csúsztatjuk magasabbra. Különösen a teljesen síma falú kémények legyőzésére a támaszmászás az egyedüli mód. A kéményekben tehát nincs fogásokra s állásokra szükség s ha ilyenek vannak is, ezeket nem ugy használjuk fel, mint a szabad falakon, mert a kéményekben különösen a felhuzódzkodás rendszerint igen megerőltető. Támaszkéményeknél fontos, hogy melyik oldalán van a hát s melyiken a térd. Hogy mi határozza meg az elhelyezkedés megválasztását, arra szabályt állitani nem lehet, azonban rendszerint a símább falra a hát való, ugyszintén a ferdén dülő kéményeknél a hátrahajló (tehát az alul levő) falra. Megeshetik, hogy

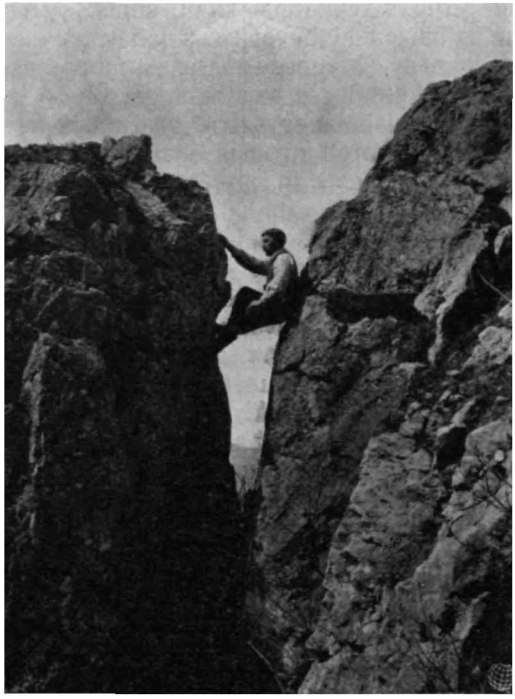

Kétágúhegy nagy kéménye. 3 ábra.

Ritter Nándor felvétele.

a kémény alsó részét pl. arccal jobbra, a felsőt viszont balra fordulva lehetséges csak legyőznünk. Ilyenkor helyzetet kell cserélni, ami — különösen ha a kémény sekély — igen kényes feladattá válhatik.

Lehetőleg kint, a kémény pereménél másszunk. A kémény belsejében a mászás ugyan biztosabb, de jóval megerőltetőbb is, mert a szük falak közt a feltolódás igen nagy erőpazarlással jár. Legegyszerűbb a mászás az olyan kéményben, melynek oldalfalai párhuzamosan állanak. Ha azonban a kémény falai széjjelnyilnak, akkor igen nehezekké válhatnak, mert a kétoldalt a falnak támaszkodó testrészek hegyes szögben érik a szikla felületét s igy oldalt könnyen kicsúszhatunk.

A kéményekben gyakran még külön akadályt állitanak utunkba a beszorult kőtömbök. Ha a kémény feneke és a kőtömb között még marad olyan nyilás, melyen átbujhatunk, akkor rendszerint nem okoznak nehézséget. Ha ez nem lehetséges, akkor a kőtömb külső oldalán, a kémény falainak peremén terpeszkedve kell föléje jutni. Nagy kőtömbök a kéményt teljesen elzárhatják, ha a kéményből kinyulnak. Ezek a legroszszabbak s csak ugy győzhetők le, ha a kémény szájánál egészen hozzájuk felmászva vagy sikerül fent, a kőtömb tetején, egy használható fogást találni, vagy pedig ilyennek hiányában a beszorult tömb és a kémény fala közt mutatkozó rés nyujt a továbbmászáshoz elég tartást.

A kőtömböknél vigyázni kell arra — akár rájuk akarunk állni, akár fel akarunk rajtuk húzódni — vajjon nincsenek-e csak lazán beékelve s nem fognak-e kifordulni helyükből. Kellő vigyázattal sokszor még a mozgó tömbök is felhasználhatók. Állapitsuk meg, mely pontokon vannak alátámasztva; ebben az irányban rendszerint megbirják a húzást.

A kémények gyakran boltozatszerüen átfüggenek

4 ábra.

Átfüggő kémény a Csabai torony keleti falán.

Dr. Csepcsányi Tibor felvétele.

(4. ábra). Ha a kémény az áthajlásnál is elég mélyen be van vágva, akkor legyőzése rendszerint lehetséges; ilyenkor az áthajlás irányában, rézsut kifelé tartva tolódunk felfelé a kémény falai közt. Ha az áthajlás teljesen elzárja a kéményt s igy az egyenesen át nem mászható, akkor a kéményből ki kell térnünk s a külső hegyfalban kell kibuvót keresnünk, hogy azon át fent ismét ívben visszamászhassunk a kémény boltozata fölé.

Repedéseknél, ha a külső falon vagy a repedés peremén elegendő egyenetlenség áll rendelkezésünkre, a mászás nem jár nagyobb nehézségekkel. Ha ellenben a kőzet sima, a repedésekben való mászás a legmegerőltetőbbek közé tartozik. A beszorult féltestnek erősen kell a sziklák közt feszülnie még akkor is, miközben benne felfelé tolódik, mert enélkül elvesztenők a tartást és kiesnénk a repedésből.

5. Párkányok. A párkányok igen különböző alakulásokat mutatnak. A magashegységben akadnak olykor utcaszélességüek, máskor viszont a láb is alig fér

el rajtuk. Vizszintesen vagy emelkedve vonulnak át a falakon, némelykor pedig hol fel-, hol megint levisznek. A párkányokon való járás nehézségei ott kezdődnek, amikor szegélyekké keskenyednek. A párkány külső peremét viz, kőhullás stb. lekoptathatja, amitől a pár-

5. ábra

kány felülete lefelé hajlik. Ezeken tehát az állás sem biztos. Ha nehéz sziklaterületen mászócipőben járunk, nagy elővigyázatosságot igényelnek a fűvel benőtt párkányok (mászóiskoláinkban rendszerint ilyenek), minthogy a mászócipő igen könnyen lecsuszik a fűről. A párkány felett sokszor boltozatszerüen hajolnak át a sziklák. De ha még nincs is ennyire, ha a fal csak függőleges is, egy keskenyebb párkányon már ez is erősen kinyomja a testet s nagyon megnehezíti a párkány bejárását. Ilyenkor arccal a sziklának fordulva, toló-

dunk rajtuk lépésről-lépésre tovább (5. ábra). Ha a boltozat annyira kifügg, hogy az egyenes járás nem lehetséges, akkor hasoncsuszva kell a párkányon végigmásznunk. Ha a párkány ehhez még igen keskeny, ugy hogy csak fél testünk fér el rajta, akkor a külső lábbal a párkány alatt a falban keressünk állásokat s ezeket is felhasználjuk az odébbtolódásra. Ha egész keskeny szegélyre akadunk, mely felett közvetlenül előugrik a fal, a párkány már csak „kézzel járható". Ilyenkor a párkányra ráfektetett tenyereinkkel lógázkodunk rajtuk végig; ha a lábnak e közben alant a falban állások kinálkoznak, ezeket természetesen fel kell használni.

A párkány gyakran meg van szakitva, pl. egy kőtömb fekszik rajta, mely elfoglalja annak teljes szélességét. Az ilyen, a falnak támaszkodó tömbökön, felső peremükbe kapaszkodva rendszerint körüllógázkodhatunk. Sokkal rosszabb, ha a párkány elvész a falban s csak távolabb folytatódik ismét. Ilyenkor vizsgálni kell, hogy a falban hol mutatkoznak a legalkalmasabban elhelyezett egyenetlenségek, melyeknek felhasználásával a fal mentén áttolódhatunk a párkány folytatásához. Ez tehát olykor csak kerülő segélyével lehetséges és egy darabot fel vagy le kell másznunk a szabad falban, hogy átkerülhessünk a párkány tuloldalára.

6. Lemászás. A lefelé való mászás külön gyakorlást igényel. Nem tulmeredek terepben arccal kifelé mászunk le. A lemászás e módjánál felhasználhatjuk testünk ülőrészét is. Ne szoktassuk azonban magunkat erre tulságosan rá. Folytonosan ülve lefelé csuszni a sziklán, nemcsak hogy nem szép látvány, hanem bizonytalan, félénk mászáshoz vezet. Falakon a lemászás általában nehezebb a felmászásnál. Különösen meredek sziklában nem tekinthetjük át oly jól a felhasználandó támpontokat, nevezetesen az állásokat. Meredek terepben már arccal a sziklának mászunk lefelé. A fogáso-

kat mélyen vegyük. Alant egy fogásra tenyérrel rátámaszkodva, ebből menjünk lassan függeszkedésbe át. A lábakkal tapogassuk előbb ki a falban az állásokat, semmint teljes karhosszra lefüggeszkedtünk volna. Igen kényelmetlen a helyzet, ha ilyenkor aztán nem találunk állást, a visszahuzódás a teljesen kinyujtott karral pedig rendszerint nehezen megy. A kéményekben a lemászás többnyire könnyebb, mindenesetre azonban sokkal kevésbbé megerőltető, mint felfelé. Ezeknek falai közt megerőltetés nélkül csuszunk, vagy lépkedünk lefelé. Különösen a simafalu kéményeknél szembeötlő a nagy különbség, mely a fel- s lemászás közt mutatkozik.

7. Segédeszközök. A sziklamászó nélkülözhetetlen segédeszköze a kötél. Két teljesen különböző célból van rá szüksége: a biztositáshoz és a lebocsátkozáshoz. A sziklamászáshoz 10—13 mm. vastag, sodrott, szőtt vagy fonott manila-kenderköteleket szokás használni.

A kötélnek derekunk köré való erősitésére legalkalmasabb kötéseket a 6. ábra mutatja.

1. A legegyszerübb kötés, de ha nagyon megfeszült, nehezen nyilik. A kötél közepén használjuk.

2. Könnyen bontható fel, de meglehetősen komplikált. A kötél végén használjuk.

3. Hegymászóknál legelterjedtebb kötés. Könnyen szabályozható és bontható.

4. Két kötélnek vagy gyürük két végének összekötésére használjuk.

5. Könnyen bontható; ha a szabad végét meghuzzuk, a két csomó elválik.

Eltekintve attól, ha nagyobb kötélleereszkedéseket akarunk gyakorolni, budapest-környéki mászóiskoláinkban biztositás céljából 15—20 méter kötél mindenütt futja.

A kötelet addig, mig mászóiskoláink sziklái alá nem érünk, tartsuk hátizsákunkban. A városban, sőt

azon kivül is, kirándulóhelyeinken vállravetett kötéllel járni s ezzel mintegy magunkra hivni mások figyelmét: izléstelenség.

A kötél használatának kiegészitésére szolgál a vaskampó és pedig mind a biztositásnál, mind a leereszkedésnél. Használhatjuk ugyan a végén egyszerüen felgörbitett vaskampót is, ennél azonban mindenképen

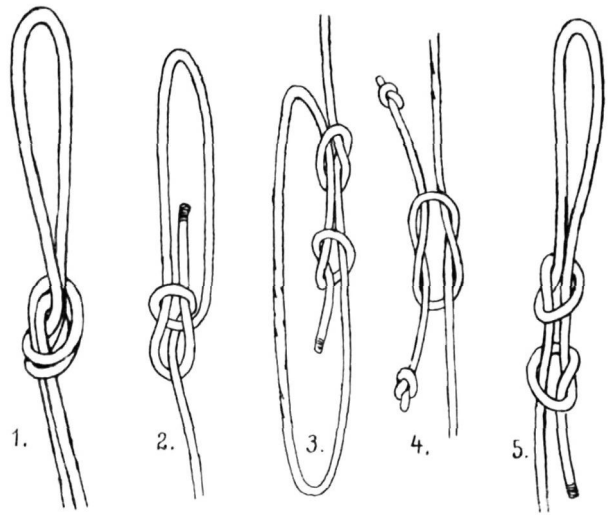

6 ábra.

megfelelőbb a gyürüsszeg. A szegnek átfurt fejébe egy mozgó vasgyürü van illesztve, melyen a kötelet áthuzzuk. Fejétől kezdve a szeg folyton keskenyedik a hegyéig. Élei fogazottak, hogy jobban tartson a sziklában. Természetes, hogy a vasszeget magába a sziklába beverni nem lehet, hanem csakis annak repedéseibe. Lehetőleg ne függőleges, hanem vizszintes irányu repe-

désbe erősitsük a szeget. Az előbbi esetben még az erősen bevert szeg is könnyen kimozdulhat a repedésből, ha erős rántás éri.

8. Kötélbiztositás. Nehéz helyeknek sohase menjünk neki kötélbiztositás nélkül. Magashegységben a kötél ugyan rendszerint csak a hátulmászónak nyujt teljes biztonságot, mig az előlmászóra bizonyos távolságon tul a kötél többnyire csak morális biztositást jelent, mászóiskolában azonban — melynek gyakorlatozás a célja — nincs sem elől-, sem hátulmászó; itt minden nehéz mászást felülről biztositva vigyünk végbez. Az együttmászók a kötél két végét derekukra kötik. (Mászóiskolában természetesen csak a biztositandó mászónak kell derekára kötni a kötelet; a fent ülő biztositónál elég, ha kezében tartja.) A kötelet vegyük valamivel csipőmagasság felett derekunk köré. Ha mélyen van a kötés, esésnél fejjel lefelé billenhetünk, azonkivül a hastájat érő rántás fájdalmakat, sőt belső sérüléseket is okozhat, mig a mellkas erős rántást is kibir. Mászóiskolában ugyan csakis a felső biztositásra van szükség, igyekezzünk azonban eltekintve attól, vajjon van-e itt rájok szükség vagy sem, a kötélbiztositási eljárás összes módozatait külön gyakorlás tárgyává tenni.

A kötélbiztositás csak ugy felel meg céljának, ha a biztositó oly állásban van, hogy eséskor a zuhanót tényleg meg is birja tartani. Futtassuk tehát a kötelet egy sziklakiugráson át (2*a*). ábra), ha ilyen akad a közelünkben. Igy még a legerősebb rántásnak is ellent tudunk állni. Ilyen biztositó tömb hiányában üljünk le s vessük lábunkat neki a sziklának, a kötelet pedig térdünk felett, felső combunkon futtassuk oly módon, hogy egyik oldalról jöjjön a mászó felől a kötél s a comb felett átfutó kötelet a másik oldalon leszoritva tartsuk. Ha lábunkat nekivetve, biztosan ülünk, a kötelet egy-

szerüen hónunk alatt átfuttathatjuk a hátunk körül s mindkét kézzel igazgatjuk. Igy a rántást és terhet könnyen megbirjuk s a kötél igazgatása igen könnyü és biztos. Ha alkalmas ülőhely sincs, akkor támaszkodjunk erősen neki a falnak s vessük meg jól a lábunkat. (*7a)* ábra.) Ha azonban ily módon nem bizhatnánk a biztositás sikerében, vagy ha maga a biztositó is kényes helyen áll, akkor verjen maga mellett gyürüsszeget a falba s huzza át a gyürün a kötelet. Nemcsak a biztositó alkalmazhatja a biztositás hatályának emelésére a vasszeget. Az előlmászó is, ha már nagy távolságban van a biztositótól, útközben gyürüsszeget verhet be s azon áthuzhatja a kötelet, hogy egy esetleges zuhanás hosszát megröviditse (*7b)* ábra). Ez esetben ugyanis csak annyit fog esni, amily távolságban a szegtől, nem pedig amennyire a biztositótól volt. Nehéz oldalmászásoknál is, mikor tehát a biztositás mind a két mászótárs között vizszintes irányú, ajánlatos nagyobb távolságokra vasszeggel utánasegiteni, minthogy e nélkül a mászó zuhanás esetén igen nagy ivben lengene ki.

7*a*) ábra.

Ha valakit felülről biztositunk (2*a*) ábra), ne huzzunk rajta a kötéllel. Tulfeszes kötélbiztositás a mászónak egyenesen segélynyujtás, tehát elszoktatja az önálló mászástól, ha pedig a ferde irányban fut a kötél, könnyen kiránthatjuk állásából. A kötél ne legyen se feszes, se laza, ugy hogy ujjunkon épp csak hogy érezzük, hogy a kötél valakihez hozzá van erősitve. Ha a biztositónak látható a mászó, ugy

kisérje minden mozdulatát szemmel; ha nem láthatja is, figyeljen folyton a kötélre, nehogy készületlenül érje a rántás.

Általában ajánlom, hogy a mászóiskolában ki-ki próbálja meg, hogy mekkora huzást fejt ki egy szabadon függő test, hogy tisztában lehessen azzal, hogy komoly esetben mily erőt kell kifejteni egy esés rántásával szemben. Gyakran látjuk ugyanis a hegyekben, hogy a biztositó kihajolva a sziklák fölé, figyeli a mászót s ujjai közt huzza be a kötelet. Vajjon megbirná-e igy tartani társát, ha az véletlenül zuhanna? Alig hinném.

7b) ábra.

9. Kötélleereszkedés. A kötéllebocsátkozás oly sziklarészleteknek lemenetben való legyőzésére szolgál, melyeken szabadon lemászni nem lehetséges vagy nagyon kockázatos lenne. Leereszkedésnél a kötelet duplán véve, közepénél fogva valamely alkalmas sziklakiugrásra akasztjuk rá. Leereszkedés után a kötél kiszabaditása úgy történik, hogy a lefüggő kötélvégek egyikét behuzzuk, mire a kötél másik vége felszalad s végül kiesik a kiugrásból, melyen át volt vetve. Ha a kötél egyszerüen a sziklára volt kifektetve, a lehuzásnál könnyen megakadhat, beékelődhetik, különösen ha egy szükebb repedésbe volt fektetve. Épp ezért a kötelet rendszerint nem közvetlenül a sziklára akasztjuk rá, hanem a kifüggesztésre szolgáló kiugrást egy megfelelő nagyságu kötélgyürüvel övezzük körül lazán s ezen

huzzuk át duplán a kötelet (8. ábra). A kötélgyürüből — mely természetesen a leereszkedés után végképpen fennmarad — könnyen huzható ki a kötél. A kötél vagy kötélgyürü könnyen megsérülhet, ha a szikla azon helyen, hol a ráakasztott kötél huzása éri, éles. Ilyenkor a kötéllel érintkező éles sziklát papirral, vagy más megfelelő módon párnázzuk alá.

A kötél ráfektetésére csak olyan sziklakiugrást használjunk fel, melynek szilárdságáról előzőleg meggyőződést szereztünk s mely elég mélyen be van metszve, hogy a kötél belőle ki ne csusszék. Ha nem akad megfelelő kiugrás, akkor gyürüsszeget ékelünk a sziklába s ezen füzzük át a kötelet (9. ábra). Minthogy a kötelet duplán kell vennünk, ennek megfelelően valamely kötéllel csak a felehosszával egyenlő magasságu leereszkedést vihetünk véghez.

Ha kivételesen az egész kötél hosszuságára lenne szükség, akkor az egyszerüen kifektetett kötél bevonhatásához egy külön zsinórra és vasgyürüre is van szükség.

Ha a sziklák, melyeken kötéllel alábocsátkozunk, nem függőlegesek, de elég tagozottak, a leereszkedés oly módon történhetik, hogy két kézzel fogjuk a dupla kötelet, lábunkat pedig nekitámasztva a sziklának, fokozatosan lépkedünk lefelé. Áthajló sziklarészleteken, hol a kötél szabadon függ a levegőben, sima, meredek sziklán s különben is a hosszu és exponált leereszkedéseknél lábféket kell vennünk. Ez abból áll, hogy a kötelet egyik lábunk köré csavarjuk s mindkét lábunkkal szoritjuk a kötélnek közöttünk lelógó végét (34 ábra). Az ezáltal előálló surlódás felhasználásával lassithatjuk, sőt teljesen meg is állithatjuk a lecsuszást. Lábfék alkalmazásánál a kezek alig lesznek igénybevéve, ami szükséges is, mert hosszabb vagy szabad leereszkedésnél a kéznek nincs meg a kellő ereje hozzá, hogy megtartsa a test súlyát a vékony kötélen.

8. ábra.

9. ábra.

A lábfékezés számos ismert módja között a legmegbizhatóbb a D. Ö. A. V. „Sektion Bayerland“ által ajánlott s 8., 9. ábráinkon látható lábfék.

10. Ruházat, cipő. Végül néhány szó a sziklamászó öltözékéről. A sziklamászáshoz legalkalmasabb ruhaszövet a manchester-bársony. Aránylag ez még a legerősebb s amellett igen jól tapad a sziklához. Hátránya, hogy igen hamar átengedi a vizet, ami esőnél, vizes sziklánál kellemetlen. A nadrágon a térdeket és az ülőrészt készittessük duplán. Mászóiskolában kabátnak legmegfelelőbb az erős, durva vászonból készült munkászubbony. Alkalmas mászószövet a strukes és az angolbőr is.

A mai sziklamászó felszerelésében egyforma fontossággal bir a szeges és a mászócipő. A szeges cipőről itt csak annyit akarok megjegyezni, hogy a szegek ne legyenek a talpon sürün egymás mellé verve, hanem legyen mindegyik között legalább félujjnyi hézag. A sürü szegelés, ha idővel lekopik, az egész talp körül futó, összefüggő csuszós felületté alakul, mely nem fog bele a szikla egyenetlenségeibe, hanem ellenkezőleg „korcsolyázik“.

A szeges cipővel szemben a mászócipő az igen nehéz mászásoknál jön alkalmazásba. Főleg kéményekben és sima sziklákon tesz megbecsülhetetlen szolgálatot. A mi mászóiskoláinkban a kenderfonatu talppal biró mászócipő a legjobb. A szövetdarabokból összevarrt talpu u. n. dolomit-mászócipő a mi mászóiskoláink kőzetén nem válik be, mert csúszik.

Ajánlatos, hogy amit mászócipővel már egészen biztosan mászunk, azt próbáljuk meg később szegessel is. Tulzásba ezt természetesen nem szabad vinnünk, mert ha ott is megtartjuk a szegeseket, hol azok teljesen használhatatlanok, akkor ismét könnyen beleesünk a másik hibába, t. i. hogy csak kézzel mászunk, mig a lábaknak nem juttatunk részt a munkából.

10. ábra

Kimászás a Csabai torony nyugati faláról a déli élre.

Dr. Csepcsányi Tibor felvétele.

Mászóiskolák Budapest környékén.

I. Budapesti sziklák.

Budapest közvetlen területén is számos alkalom kínálkoznék a sziklamászásra, de ezeket nem szabad kihasználni, nagyobb részben méltánylandó okok miatt. Itt van elsősorban a *Gellérthegy*, amelynek gyönyörü dolomitsziklái izgalomba hozzák a sziklamászó szivét; mégsem szabad rájuk menni s helyesen, mert eltekintve attól, hogy a sziklamászás által meglazitott és leguritott kövek veszélyeztetnék a forgalmat s a járókelők épségét, a mászásnak a város kellő közepén való gyakorlása folyton csődületet okozna s oly elemeket (különösen gyermekeket) csábitana utánzásra, amelyek nem birnak sem a kellő értelmi, sem az anyagi tőkével, amely a sziklamászás természetében rejlő veszedelem korlátozását lehetővé tenné. Ugyanezen okból nem volna az sem kivánatos, ha a budai hegyek közt sok helyen található

sziklacsoportokat választanák ki mászóink. A Zugliget fölött álló s szépségéről ismert *Tündérszikla* kőzete igen törékeny és a leguritott kövek lent nagy rombolást vinnének végbe. Ugyanez történnék a Lipótmező fölött emelkedő s szintén morzsolódó mészkőből álló Apáthy-szikláknál, amelyek alatt közvetlenül nyaralók kertje fekszik. A legelemibb tisztesség követeli meg tehát, hogy e helyeket ne válasszuk gyakorlóhelyül.

Nem szabad gyakorlóhelyül választani a *Gugger-hegy* és *Kecskehegy* délnyugati lejtőjének szép szikláit, bár ezek a mászásra apróságuk mellett is alkalmasak. A főváros ugyanis a sziklák közt huzódó földsávokat apró fenyőkkel ültette be s a laza talajon még a gyakorlott turista sem tudná elkerülni, hogy olykor el ne taposson egy kis csemetét. Mivel ezek a fővárosnak sok pénzébe kerültek s felnőve igazi díszei a környéknek, illő, hogy megkíméljék.

Van azonban a budai hegyekben beljebb az erdők sürüjében nem egy magános sziklatorony, amelyen bátran gyakorolgathatunk, mert semmiben kárt nem teszünk. Ha csak 2—3 méteresek is, a legtöbbször épen a sziklamászó technika legrejtettebb finomságait kell megmászásuknál alkalmaznunk. Hisz mi a Tátrában egy-két méteres tömbön sokszor félóráig is elmulatunk. Ilyen magános tornyok állanak a Zugligetben a sétautak közelében, a Hárshegy és Vadaskert némely helyén, a Kecskehegy oldalában az ut alatt (Oroszlánfejszikla), a Hármashatárhegy óbudai lejtőjén stb. Ahol nincs ültetvény s nem vezet közvetlenül a szikla alatt ut, ott gyakorolgathatunk bátran.

Megfelelő mászóiskola sokszor egy elhagyott kőfejtés is. A még munkában levőkben nem szabad mászkálni, mert a robbantások következtében kiszámithatatlan kőtömegek mozdulnak meg s minden omlik, amihez a mászó nyul. Különben az ilyen helyen a

mászkálást a tulajdonos sem fogja megengedni. Ellenben régebben elhagyott kőfejtésekben az eső a laza kövek legnagyobb részét már elmosta s itt több valószinüséggel találunk szilárd kőzetet, amely mászásra való. Azért itt is kettős óvatossággal kell dolgozni, annál is inkább, mert ilyen helyen ott kell rendesen le is jönni, amerre felmentünk, mert a hegy szilárdabb magjába vágott bánya peremét a hegyet boritó föld vagy márga réteg képezi, amelyen felmászni legtöbbször lehetetlen. Itt a megbizható biztositás elengedhetetlen s minden fogást és lépést meg kell rángatni, mert sokszor egész tömbök szakadnak ki alapjukból. Ilyen kőfejtések vannak a *Pálvölgy* középső és felső részében és a *Szépvölgyben*, de sok más helyen is a budai hegyek közt. Azonban a bennük való gyakorlatozás csak alkalomszerü és szükségetpótló legyen, rendesen pedig mindenki s különösen a kezdő a főváros távolabbi környékének biztos kőzetü, kipróbált mászóiskoláit keresse fel.

II. Szentiváni tornyok.

I. A nagy torony.

A nagyobb torony a Kisszénás északi lejtőjének egy nyulványán áll és a vonatból is látható, amikor az a vörösvári állomást elhagyva a nagy kerülőből ujból az országuthoz tér vissza. Vörösvári toronynak és Ördögtoronynak is nevezik. Messziről épitett toronynak látszik. Anyaga összemart, de rendkivül szilárd dolomit, alakja szabályos torony, amelynek oldalai pontosan a világtájak felé fordultak. Teljesen függőleges falai legszebbek s legbiztosabbak e vidéken. Tetején mint egy sisak, óriási tömb fekszik (l. 11. ábrán), amely délnyugat-

felé erősen kinyulik, nyugati falához alacsony pillér támaszkodik. Minden irányban megmászható, elsősorban falmászásra, helyenként párkánymászásra ad alkalmat. Rendkivüli meredeksége miatt nagy óvatosságot kiván.

Hozzájutás. 1. Pilisvörösvár állomásról az országuton a 238. pontig (vagy a 195. ponttól vezető dülőuton) s le pilisszentiváni völgybe. A falu északnyugati végétől (gémeskut) a Fehérhegy alatti uton délnyugat, majd nyugat felé s az akácoson át a torony alá. (1 2 ó.) 2. Ahol a pilisesabai lövőtér mellett vezető kocsiut beér a Lipinahegytől délkeletre vezető völgybe, ott balra egy ösvény ágazik el s a Lipinahegy nyergén átvezet a Kisszénástól északra huzódó völgybe s ezen a torony alá. (1 ó.) 3. A Nagyszénás csúcsa alatt nyugatra az erdőben szép kocsiut kezdődik, amely átlag északnak tartva vezet át a Kisszénásra. Ennek kopár dombjai közt hirtelen mély uttá válik. Itt 50 m. után balra a füben a cserjék közé, ahol ösvényre bukkanunk, amely levezet a toronyhoz (1 2 ó.) 4. A Hüvösvölgyből M.-Remetére. A Remetehegy alatt keletre fekvő majorság mellől kiindulva a Remetehegy, Kerekhegy, Felsberg, Schmalzberg alján a dülőutak egész rendszerén, többnyire fiatalos erdőben érhetünk a torony alá. (3 ó.)

Menedék. A sisak alatt a nyugati falban levő legfelső párkányok. — A toronytól nyugatra fekvő második szakadék felső részében kis vizmosta üreg. Legközelebbi viz a Pilisszentiván északi végén álló gémeskutban.

Mászások. *1. Déli fal.* (11. ábra). Kb. 8 m. a hegy felől. *a*) Jobbról kell feljutni egy nagyobb párkányra, amelyről kevés nagy, de távoleső és kitett lépesőn jutunk fel a délnyugati élre a sisak alá. *b*) Nehezebb a párkánytól egyenesen fel apró fogásokon.

2. A Nyugati fal. Kb. 15 m. *a)* A fal aljához egy

11. ábra

A Szentiváni torony déli fala.
(Függeszkedés nyugat felé.)
Szász Emil felvétele.

pillér támaszkodik, amelyre minden oldalról fel lehet jutni. Erről számos nagyobb párkányon és apró, de biztos fogáson kissé jobbra fel a sisak alá s innen vagy egy merész átlépéssel balra a délnyugati élre s a sisak külsején fel, vagy tovább jobbra és a sisak alatt elbujva fel balra. *b)* A fal déli széléhez közel egyenesen fel apró fogásokon rendkivül nehéz.

3. Keleti fal. Kb. 15 m. A fal déli széléről vizszintes párkányon be az északi széle felé (vagy egyenesen alulról ide) (12. ábra) s egyenesen fel apró, de biztos fogásokkal a tetőre.

4. Északi fal. Kb. 25 m., sima, fogásban szegény és törékeny. Keleti szélén alsó része odvas, ennek szélén kell felkapaszkodni a fal alsó harmadát harántozó párkányra, amely átvezet a nyugati falhoz támaszkodó pillérre. (Kényes átmenet.) A párkány közepéről két kisebb párkányon, majd szinte teljesen fogástalan falon egyenesen fel egy fekete oduba (törékeny) s ebből áthajolva fel a lehajló tetőre. Innen egyenesen, vagy kissé jobbra vagy balra fel a sisakra. Rendkivül nehéz, csak felső biztositással!

5. Északkeleti él. Az északi fal keleti szélén a párkányig Egy méterrel feljebb igen kényes átkerülés a keleti falba (l. 12. ábra) s ezen fel. A tetőről jobbra a sisak teljesen áthajló északkeleti éle alá s tiszta karfellendüléssel, majd néhány kis fogással fel a sisakra. Nehéz.

6. Északnyugati él. Alul barlangszerü, felül keskeny repedésen északról fel a nyugati falhoz támaszkodó pillérre. Innen az odvas él fogásain (darazsak!) fel a tetőre s a sisakra.

7. Leereszkedés. A sisakról vagy nyugat (l. 12. ábra.) vagy dél felé lehet lebocsátkozni. A kötelet mindkét helyen jól meg lehet erősiteni, de vigyázni kell a ruhára, amely a hegyes fogakon könnyen fennakad. 15—17 m.

Valamennyi utnak számos változatát végezték.

12. ábra.
A Szentiváni torony északkeleti élén.
Schmidt Nándor felv.

II. A kisebb torony

azon meredek vizmosás felső szélén van, amely a nagy toronyétól nyugatra huzódik. Magassága a hegy felől 3 m. a völgy felől 5—6 m. *Mászások:* 1. A hegy felőli élen. 2. A hegy felé forditott (13. ábrán látható) homoru falon kb. 1 m. a föld felett harántozás a tulsó élre (nehéz) s ezen fel a torony tetejére. 3. A tulsó, völgy felőli falon fel. (Igen omlós.)

III. A Nagyszénás torony

a Nagyszénás északi lejtőjén van, azon völgy felett, amelyik a 252-es pont alatt a 392. pont alá huzódva a Nagy- és Kisszénást egymástól elválasztja. Füves lejtőn áll, kb. 50 m.-rel a völgy felett. Éles gerinc, a hegy felé 2 m., a völgy felé 8 m. magas, sima falakkal, szakgatott éllel. Megmászása a hegy

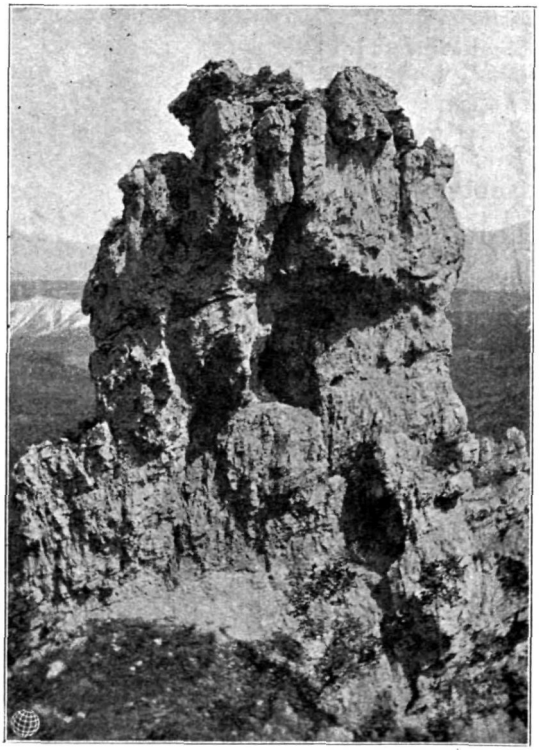

Szentiváni kis torony. 13. ábra.

Schweickhart Ottó felvétele.

felőli élen 6 m. hosszu lovagló gerincen nem nehéz. Felkeresésre csak alkalomadtán érdemes.

Kisebb tornyok állanak még a Nagyszénás északi bordáin és a Schmalzberg lejtőin, amelyek önálló felkeresésre nem érdemesek, kőzetük törékeny.

14. ábra.

A Csabai torony keleti párkányai és kéménye.
Dr. Csepcsányi Tibor felv.

III. Csabai torony és a Gomba.

A Csabai torony (Piliscsabai torony) a lövőtér szélén áll a Schotterberg déli lejtőjén. Szabálytalan alaku dolomittorony, lyukacsos, de elég szilárd kőzettel. Fal-, pad- és kéménymászás, valamint kötélleereszkedés gyakorlására nyujt alkalmat Hat, nyugat felé beeső rétegből áll s igy öt párkány huzódik oldalában.

A Gomba teljesen áthajló bunkójával a Schotterberg délnyugati lejtőjén áll, a toronytól északnyugatra. Kőzete homokkő. A gomba körül több helyen mély vályukat mosott az eső a homokkőbe Ezek közül néhányon feljuthatunk, de rendkivüli mállékonyságuk miatt nem nyujtanak élvezetet.

Hozzájutás. 1. Piliscsaba állomásról a Nagyszénásra vezető utat követjük (vörös-fehér jelzés) s ahol ez a lövőteret keresztezi, balra fordulunk. A dombok alján mély homokban gázolva előbb a Gomba alá érünk, aztán a toronyhoz (35 p.).

15. ábra.
A Csabai torony déli áthajlásai.
Dr. Szaffka Tihamér felv.

2. Piliscsaba tábor állomásról a táboron át a vendéglő mellett elhaladunk s az erdő szélén elmenve homokos, széles uton érünk a Schotterbergen át a lövőtérre és a torony alá ($^1/_2$ ó.).

3. Pilisvörösvár-állomásról Szentiván község északi végén álló gémes kúthoz ($^1/_4$ ó.), innen kocsiuton az erdőn át (1 ó.), vagy a Szentiváni toronytól a 3. sz. alatt leirt uton ($1\,^1/_4$ ó.) a toronyhoz.

4. Nagyszénásról a Borókaárok utján (piros-fehér jelzés) le a lövőtérre s jobbra fordulva át a torony alá. ($1\,^3/_4$ ó.)

Menedéket eső ellen a torony odvas déli fala nyujt. Vizet a kiinduló állomás környékén kell szedni, mert a tábor tulsó oldalán levő kúté vasizü.

Mászások. 1. *Északi gerincen* fel a legkönnyebb, párkányos szerkezet, kőzet szilárd. 2. *Keleti fal. a)* A kéményen (4 és 14. ábrán) különösen a 3. és 4. párkányra való feljutás nehéz. *b)* A kéménytől északra: a 2. párkányról a 3.-ra, innen kényes falacskán a (14. ábra) 4.-re s könnyebben az 5.-re és a csúcsra. *c)* A 3. párkányról

16. ábra.

A Gomba
a Csabai torony közelében.

Fodor Károly felv.

jobbfelé nehezen fel a 4. párkányra egy oduhoz. (Látható a 14. ábrán.) Innen igen nehéz felhuzódás az 5. párkányra s könnyebben a gerincre. *d)* A fal északi részének alján levő fűfoltról nehezebb falacskákon lassan jobbra ki a gerincre. 3. *Nyugati fal.* Teljesen homoru. Balról kezdve párkányokon magasan fel az áthajlás alatt levő oduhoz és innen kényes traverz a déli élre. (10. ábra.) Tiszta karfelhuzódás a csúcsra, (15. ábra.) vagy a párkányon ki a keleti falba. 4. *Körözés.* A föld felett 1—4 m. magasságban történik s nehéz falak, párkányok, táblák harántmászásának gyakorlására szolgál. Kezdjük az északi gerincen. Kb. 3 m-t fel, aztán jobbra át egy lehajló párkányra, amely egy odu mellett vezet el. Tovább kis bordán át a nyugati fal párkányaira. A legalsón lassan lejjebb jutva apró, törékeny fogásokon a föld felett alig 1—2 méterrel át a déli élre. (15. ábra.) Tovább hasonló magasságban, de a talajjal együtt emelkedve a keleti falba, amelyet az 1. párkányon érünk el. Jobbra tovább nehezen fel a 2. és 3. párkányra s

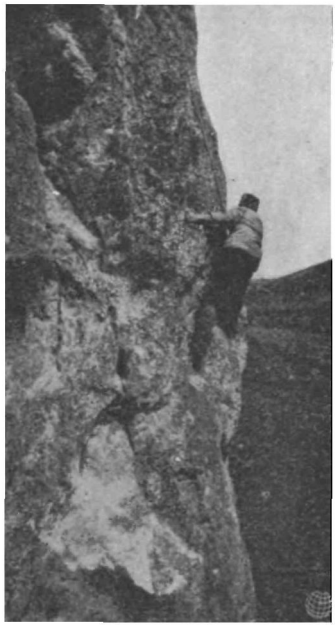

17. ábra.

Falmászás a Borosjenői tornyon.

Dr. Csepcsányi Tibor felv

mászható meg igen nehezen. Könnyebb, ha a kötelet átvetjük rajta s fogjuk, mig a tulsó oldalon a másik felmászik. Lejövet éppenugy az utóbbin lassan lefelé mászva, rendkivül nehéz, kényes tapadásban jutunk át az északi oldalra s vissza a gerincre. 5. *Lereszkedés.* 19 m. A nyugati falon két kötelet összekötve a csúcstömb alatt fektetjük át. A tömb alá kerülünk északra s kis párkányon ülve kényelmesen vehetjük a féket. Teljesen szabad leereszkedés.

A Gomba (16. ábra) a völgy felé eső oldalán kis kémény segitségével

IV. Borosjenői torony.

A Solymártól északkeletre levő Fehérhegy nyugati oldalában a homokkő számos kisebb tornyot alkot. A legnagyobb a többiektől északra egyedül áll egy horpadásban s a mászóiskolául szolgál. Karcsu sziklatű, igen

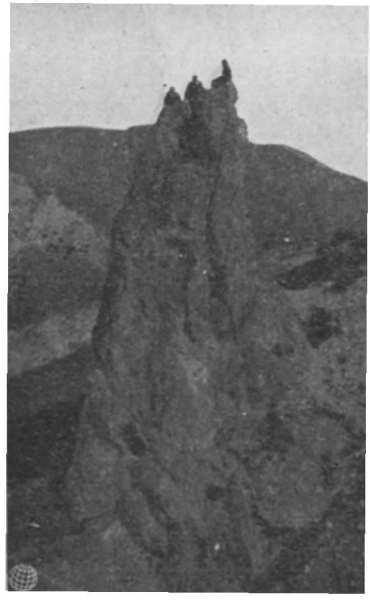

18. ábra.

A Borosjenői torony nyugatról.
(Jobbra fent a repedés.)

Schweickhart Ottó felv.

törékeny kőzettel. Minthogy Borosjenő község határában fekszik, Jenői (Borosjenői) toronynak, némelyek Solymári toronynak nevezik.

Hozzájutás. Solymár állomástól kocsiuton ki az országutra. Ezen balra, 5 perc mulva mélyuton jobbra le a patakvölgybe s valamivel feljebb be a Fehérhegytől északnyugatra húzódó lépcsős vizmosásba. Ebben először a kisebb tornyok alatt megyünk el aztán a borosjenői toronyhoz jutunk. (½ ó.)

Menedék az emlitett mély utban az agyagfalba vájt mesterséges oduk (régi jégvermek?) és a Solymári fal alatti sziklagerinc legalsó sziklája (2 ember). Ivóvizet az állomásról kell hozni.

Mászások. 1. *Délkeleti fal.* Három utvonala közül a legkönnyebb a hegy felőli délkeleti fal. A kettős orom közötti csorbába egy sekély vályu vezet. Ebbe tolódással jutunk be, mert a fogások gyérek. Visszafelé nehezebb a mászás. Szép utirány ez uttól balra a sziklalapokon közvetlenül a bal oromra.

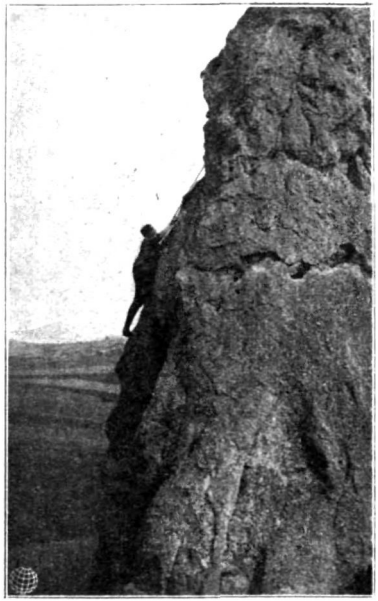

19. ábra.

A Borosjenői torony nyugati élén.

Dr. Komarnicki Gyula felvétele.

2. *Keletről.* A torony keletről is megmászható. A délkeleti oldalról jobbra felfelé ferde hajlott párkányon, amely az élnél letörik. Itt egy nagy lépéssel áttolódunk a keleti oldalon egy kis bütyökre (18. ábra). Igen nehéz. Kézzel jól át kell nyulnunk s akkor egy kis fogást érhetünk el. A párkány a keleti oldalon folytatódva kivezet az északi oldalon egy réshez, melyen könnyebben az oromra jutunk. Nagy expozició. Csak kötélbiztositással ajánlatos!

3. *Nyugatról.* A nyugati ut (18. ábra) nehézségre valamennyit jóval felülmulja. Itt egy alul oduszerü, felül kanyargós szük repedésben vezet az utirány. A délkeleti falon felfelé mászva balra traverzálunk az oduba (nehéz). Innen rendkivül nehéz mászással a résbe szorulva tolódunk fel. Balról egy kis csücsök ugrik ki. Erre kell feljutni, illetve bal tenyerünkkel rá kitolódni (19. ábra). Innen még nehéz, fogásszegény mászással a fülejtőre s onnan könnyen az oromra. Kötélbiztositás. Igen megerőltető mászás.

4. Leereszkedés az oromról a völgy felé a fal mellett (kb. 22 m.)

V. Solymári fal.

E nevet a Fehérhegy oldalában, illetve közvetlenül mögötte levő sziklatömeg viseli, amely a Borosjenői toronytól keleti irányban fekszik. Kőzete szilárdabb homokkő és mellette mész, ugy hogy a kémény még homokkő, a falak ellenben mészkőzetből állanak.

Hozzájutás. A Borosjenői toronytól a vizmosásban feljebb menve ¼ óra alatt érhető el.

Menedék a fal alatti gerinc utolsó sziklája alatt vagy a közelben levő szőllőskertekben álló kunyhókban. Ivóviz közelben nincs, az állomásról hozandó.

Mászások. 1. *A kémény.* Különös érdekessége a falat közepén átszelő kémény, mely a fal fele magasságában megszünik. Tipikus kémény mászásra van itt alkalom s az utvonal épen nem könnyü s egészen a fal tetejéig kitettségéhez szó sem fér. A kémény legnehezebb része a beszállás. A testtel nem szabad nagyon belefeküdni, hanem kissé kivül terpeszkedéssel és tolódással jutunk be. A kémény tovább igen szük. Félig beszorulunk, jobb testünk kint van. Jó fogások, erős surlódás a kőzeten. Balra egy kis terrasz van felül (20. ábra). Ettől vagy balra mászhatunk fel a fal összeszögelésben a fölötte levő terraszra, vagy átlépünk jobbra (igen kitett) egy kis bütyökre és onnan a fölötte levő terraszra. Innen ismét jobbra, kitett mászással, jó fogásokkal és lépéssel a füves padra, majd kéményen át a tetőre. Nehéz, szép mászás.

2. *A falak.* A kéménytől északra fekvő, baloldali táblás sziklarészlet élénken emlékeztet a gránitlapokon való mászásra. Biztos fogások a hasadékokban, nagy huzódások és kitett mászás jellemzik e helyet, mely gyakorlatnak igen jó. E csoporttól északra még egy különálló tömb van.

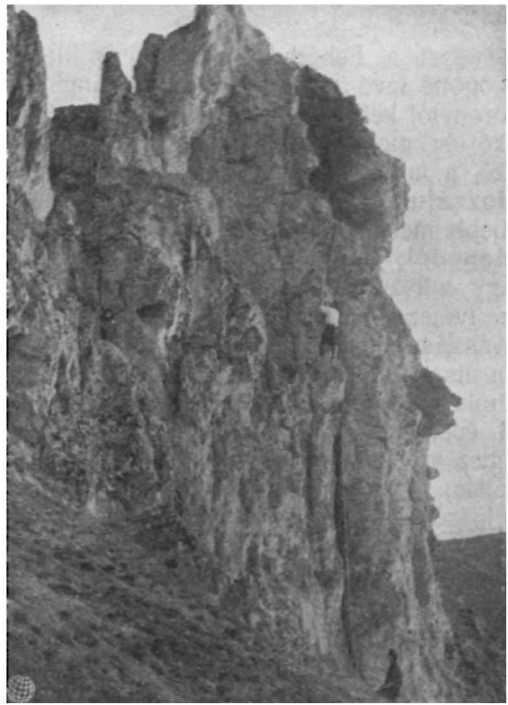

Solymári fal a kéménnyel. 20. ábra.
Schweickhart Ottó felvétele.

3. A solymári falnak vannak egyéb utvonalai is, de ezek mind igen nehéz mászások és csakis felső kötélbiztositás mellett ajánlhatók.

4. *Leereszkedés* a fal tetejéről a kéménytől orogr. jobbra részben szabadon.

21. ábra.

Kiskevély északi gerince.

Ritter Nándor felvétele.

VI. Kiskevély.

A Kiskevély Vörösvárról, Solymárról Pomázról vagy Budakalázról 1½ óra alatt érhető el. Csúcsa alatt délre, a borosjenői oldalon vannak sziklái három csoportban. Kőzete erős mész, de kevéssé van kimászva. A falakon igen sima, a bordákon ellenben rendkivül éles. E sziklákhoz felmenni csak akkor érdemes, ha útbaesnek.

Menedék. Északra a szikláktól több kis odu, közelükben pedig az ismert barlang (sárga jelzés a csúcsról) nyujt menedéket. Viz nincs.

Mászások. 1. A *legészakibb* csoport három lépcsőből álló gerinc, néhány elálló tüvel, (21. ábra) legalján hatalmas letöréssel s egész hosszában végigmászható. A borda tüi között meredek földes kémények huzódnak alá. 2. A *középső* rész falakból álló kissé kiugró borda, elején elvált tüvel, amelyre a mögötte levő repedésben elég nehéz kéménymászásban (4 m.) jutunk fel. 3. A *legalsó* csoportot több 8—10 méteres sima fal alkotja, a kimászás felettük rendesen nem kellemes, több nehéz utirány vezet fel rajtuk.

1. 2. 3. 4. 5.

Csobánka és Oszoly. 22. ábra. Dr. Csepcsányi Tibor felv.

1. Az Orr. 2. A kényelmes barlang csoportja. 3. Az Óra és környéke. 4. A Delagofal. 5. A hátsó gerinc.

VII. Oszoly.

Egyike a legrégibb mászóiskoláknak. A Nagykevélyről északnak induló mellékág utolsó hegye. Elnyúlt, észak-dél irányu csúcsa alatt, nyugati lejtőjén és az orrán kilép a szálkőzet. Anyaga szilárd mész. Fal-, párkány- és kéménymászásra nyujt alkalmat, valamint leereszkedésre. Négy nagyobb sziklacsoportja van, amelyen másznak is: a csúcs alatti kéményrendszer, a Delagofal, az Óra környéke és a hegyorr.

Hozzájutás. 1. Pomáz-állomásról társaskocsi visz Margitligetre, ahonnan szép sétaút vezet az erdőszélen a hegy nyugati lejtője alatt. Erről mindegyik rész elérhető.

2. Pomáz-állomásról a faluba vezető országútról a híd előtti második utcába fordulunk. Ezen végig

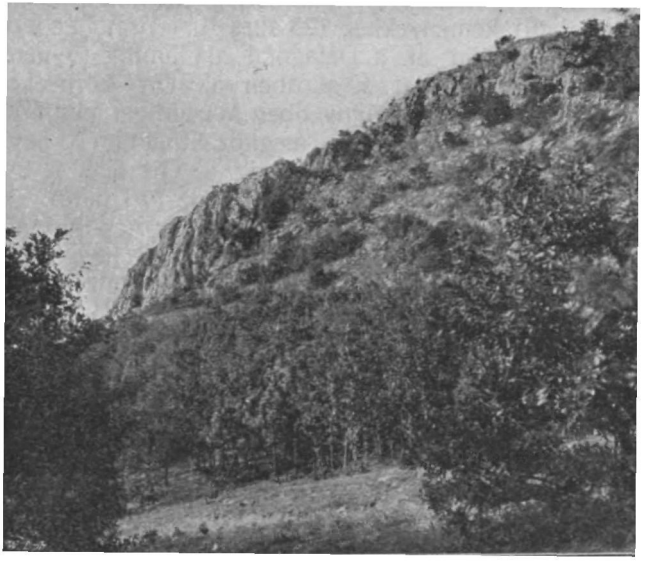

Az Oszoly orma és hátsó gerince a déli völgyből. 23. ábra.
Ritter Nándor felvétele.

menve jobbra kanyarodunk s a kocsiutat követjük, majd balra fordulunk a legelső hegynek vezető ösvényre, amely szőlőskertek közt a Majdan nevü laposra visz. Ennek szélén jobbra követjük a kocsiutat, amely a hegy hátán levő kőfejtést jobbra hagyva a szőlőskertek közt kanyarog. Ahol a második kőfejtésnél az út jobbra tér el, egyenesen, majd balra megyünk, mig egy jobbra eltérő ösvény alig felismerhetően visz fel a hegynek. Két nagyobb fa közt vezet be a cserjésbe s ezen át le a szép kis völgyecskébe, amely az Oszoly délkeleti háta és a Spitzberg közt huzódik. Ezen végig, ahol az út

lejteni kezd Csobánka felé, jobbra felmehetünk a hátulsó (csúcs alatti) kéményekhez (23 ábra. 1¼ óra). Lejjebb, jobbra, az erdőn át a Delagofal alá jutunk (5 perc), ahonnan csapás vezet a sürüben az Óra környékére (10 perc). Az Orrot legkönnyebben Margitliget felül érjük el (20 perc), de a csúcsról is megközelithetjük (10 perc). Onnan sétaút vezet az erdőn végig az Orr felé. A 2-ik lépcsőjétől balra lemehetünk az Órához (10 perc).

3. Pilisvörösvárról kocsiúton a Garancs-pusztáig. Itt balra letérve a rövidebb gyalogútra, a hegyen átvágunk Csobánkára, amely az Oszoly alatt fekszik. A falu végén az Oszoly alatt kút (2 óra).

4. A Kevélyről a Kis- és Nagy-Kevély közti nyeregből vörössel jelzett út vezet le a Spitzberg mellett nyugatra Csobánka végére. (½ óra).

5. Budakaláz felső állomástól úton a patak mellett, majd a Radvánszky-major alatt, végül a 2. pont alatt emlitett völgyecskén át az Oszoly ormára. (1½ óra.)

Menedék. Az Oszolyon számos barlang és odu nyujthat menedéket. 1. A Delagofal alján egy odusor legalsóbbjában 2—3 kényelmetlen hely. 2. A fal alján tovább északra 1—2 embernek kis odu. 3. Még tovább fent a falban egy nagyobb odu. A feljutást lásd a mászásoknál 3. *d)* pont alatt. 4. A falhoz tartozó sziklák alatt lassan északra felmenve magasan fent nagyobb odu. Felső nyilása is van, feneke meredek és köves, alsó nyilása széles. 5. Az Óra mögötti fal aljában délre kis odu 2—3 személynek. 6. Az Órától 15 percnyire északra fekvő jelentéktelen sziklacsoport alsó részében nagyobb, vizszintes fenekű, kényelmes barlang; nehezen lelhető meg. Igen jó viz az Oszolytól délnyugatra, az alatta vezető úton álló első ház mellett kapható egy mély kerekes kútból. Margitligeten is jó viz van, szintugy az Óra alatt nyugatra fekvő legközelebbi házban.

24 ábra.

Az Oszoly
Delagofala délről.

Dr Csepcsányi Tibor felv.

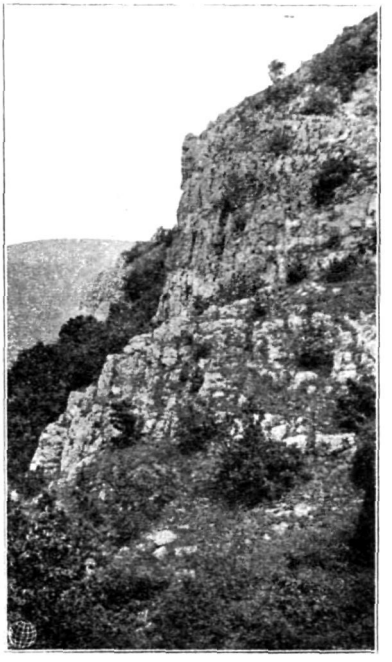

Mászások. 1. *A hátsó gerinc.* (23. ábra.) A csúcstól délre ugrik elő a gerinc, amelybe két jellegzetesebb kéménysorozat vágódik bele. Egyik sem nehéz, bár a kőzet törékeny. Nehezebbek a köztük levő s őket határoló bordaélek, amelyek közül különösen a keletre esőn szükséges óvatosság.

2. *Delagofal.* A csúcstömbtől meredek füvön kissé balra lemenve a Delagofal déli pereméhez vagy egyenesen le a fal tetejéhez érünk. A fal nagy kiterjedésü és változatos mászást nyujt. A kőzet szilárd. Haladjunk északról délre.

a) A nagy pad. A fal északi pereme alján néhány lépcsőn felmenve jellegzetes fűpadokra érünk, amelyeken jobbra haladva egy fácska mellett kényes lelépéssel jutunk a nagy padra. Ez kb. $^1/_2$ m. széles és füvel fedve vizszintesen huzódik a fal középmagasságában. Közepén egy tömb fekszik, amelyen körülmászva leereszkedünk egy alsóbb fűfoltra s tovább egy vadrózsabokorhoz. (Ide alulról egyenesen is feljuthatunk kis-

fogásu, nehéz falon.) Szemben a falban hatalmas kémény nyilik (25. ábra), amelyen igen kényes, nehéz az átjutás. A kéményen elég könnyen a fal tetejére.

b) A déli padok. 1. A fal pereméről két lépcsővel feljebb menve jobbra fordulunk s nem nehéz, de óvatosságot kivánó kéményen leereszkedünk egy kőpadra. A közepén fekvő tömbön átmászva a Delagofal déli peremébe vágódott kémények fölé jutunk. 2. A fal tetejéről függőleges repedésen lehajló lapra s onnan nehezen átlépve keskeny, vizszintes kőpadra jutunk. Állva vagy fekve tolódunk át rajta az 1. alatt emlitett kéményhez s ezen le a padra. 3. Ezen padról egyenesen leereszkedünk egy keskeny párkányra s erről meredek, nehéz repedésen fel az 1. alatt emlitett vizszintes kőpadra.

c) A déli kémények. (24. és 26. ábra.) A fal déli peremébe egymás felett három kémény vágódik bele, amelyeken elég nehéz mászással juthatunk fel a tömbös *b)* 1. padra.

d) Falmászások. 1. A fal déli részén aljától ferdén balra felfelé odusorozat huzódik, amelyen nagyon nehéz terpeszmászásban juthatunk fel a blokkos padra. 2. A fal közepén levő barlangból délre pillér támaszkodik a falhoz. Ennek tetejéről rendkivül nehéz falmászásban (kevés, igen apró fogás) jutunk fel egyenesen a *b)* 2. alatt emlitett vizszintes padra. 3. Az emlitett barlangba az alatta levő párkányról a baloldali falon juthatunk be nehezen. Tovább fel csak egy darabig megy. 4. A nagy kémény aljához egyenesen alatta indulva több változaton juthatunk. Nehéz mászás kis támpontokon.

e) Leereszkedés. A fal tetejéről a fal mellett, fent surlódva, lent szabadon. 28 m., két kötél összekötve. A kötelet egész fent kell megerősiteni s a fal szélén ülve vagy áthasalva kell a féket venni.

Az Oszoly Delagofalának nagy kéménye. 25. ábra.

Dr. Hermann Győző felv.

Az Oszoly Delagofalának kéménysora.

Dr. Hermann Győző felvétele.

26. ábra.

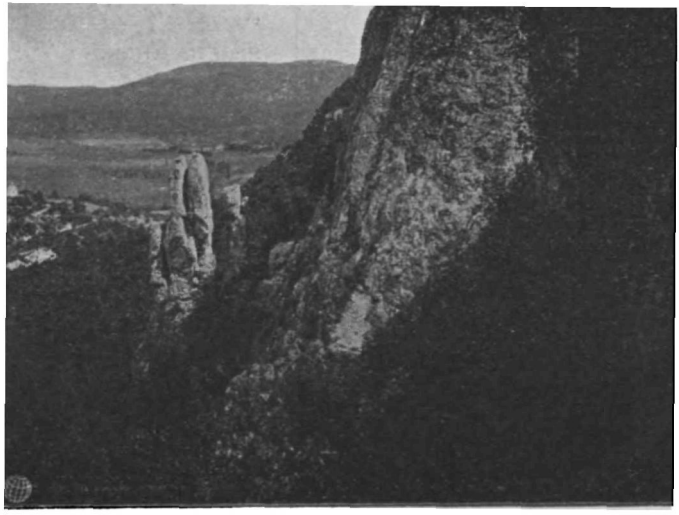

Oszoly — Óra. (Hátul lent Margitliget.) 27. ábra.
Dr. Csepcsányi Tibor felv.

3. Az Óra és környéke. a) Az Óra nevü sziklacsoport a hegy nyugati lejtőjén áll egy nagy fal előtt s reá vetett árnyéka mutatja az időt. Német nevét (Bratzen = kéz) alakjáról nyerte. Négy toronyból (ujjból) áll. A völgy felől áll a kis ujj, azután jön a két középső ujj s a hegy felé a hüvelykujj. Kőzete szilárd; kéménymászásra ad alkalmat. 1. Legkönnyebben jutunk fel rá keletről, ha a hüvelykujjra állva átdülünk s felhuzódunk az Óra tetejére. (28. ábra.) 2. Délről a két középső ujj közti kéményen jutunk fel megerőltető mászásban. Jobbféltestünk a repedésben van, ahol kikoptatott fogásokat is találunk, másik felével kint keresünk támpontokat. Biztositás ajánlatos. 3. Északról ugyanezen repe-

28. ábra.

Az „Óra" az Oszolyon.

Ritter Nándor felv.

désen jutunk fel. Alul támpontok az éleken, fent egy beszorult kőtömb szolgál fogásul. Könnyebb. 4. Keletről a legnehezebb a feljutás. Átkerülve a kis és középső ujj közti kéménybe, ebben fel a kis ujjra. Erről igen apró fogásokon rendkivül nehéz felhuzódás a középső ujjra.

Fent gyürüs szeg beverve leereszkedésre szolgál.

b) Az Óra mögötti falra öt út vezet fel. 1. Az Óra mögött a fal felé fordulva balra fel a falban levő füves horpadásba. Ezen egyenesen fel (kényes fűmászás) egy lelógó tömb alá, amelytől balra lyukak is vannak. Kikapaszkodás e tömbre s a felette levő lehajló padra. Innen vagy egyenesen fel a fal peremére (könnyebb) vagy jobbra kényes traverz a keskeny kéményhez s ezen veszélyes kikapaszkodás a fal peremére. 2. A fal déli szélén (27. ábra) a hozzátámaszkodó pillérről egyenesen fel elég nehezen, fent a fal peremére. 3. A fal alatt bokrok közt átkerülünk a déli perembe bevágódó kémény alá (K. Gy.-Riss). Ennek alsó, odvas részén terpeszkedve fel, fent, ahol zárul, nehezen ki a

bal határfalra s ezen fel. 4. Ettől jobbra mély kémény vágódik be a falba. Az aljához felhuzódó törmeléken az első lépcsőre felmenve kis párkányokon balra kimehetünk a fal déli peremére. 5. A fentemlitett törmeléken feljebb menve bejutunk a kéménybe, amelyben a feljebb beszorult kőtömböt kivülről vagy mögötte megkerülve elég könnyen feljutunk a fal fölé hátra.

4. Az Orr. Margitliget felől a sétaúton hamar feljutunk az Oszoly orránál kibukkanó sziklákhoz, amelyek tetején pózna áll. A nagyobbrészt törékeny tömbökön egy érdemes mászás van: egyenesen fel a póznához. Meredek, fűátnőtte falon jutunk fel egy fűpadra. Ennek baloldalán fel egy lehajló, balról jobbra felhuzó kőpadra s felső végén kis vályun egyenesen ki a póznához.

VIII. Vaskapu.

A Pilis tömegének északi részén, a Háromforrás völgye felett a hegyoldal középmagasságában, az erdőben hatalmas kettős mészkapu emelkedik, amelynek középső ive (l. 29. ábrán) 15 m., felső ive 6 m. magasságu, mig gerincének hossza 70—80 m. Alatta vezet el az ut és a kapu nemcsak szép látvány, hanem szilárd kőzete miatt kedvelt mászóiskola is. Gerinc- és falmászásra nyujt alkalmat, a kapuivek felett pedig szép leereszkedésekre. A torony állása délnyugat-északkelet, kőzete pedig szép erős mész.

Hozzájutás. 1. Klotildtelep állomásról Pilisszántón át az Orosdy-kastélyhoz s a kerten át a Trézsikuthoz. Innen egyenesen észak felé vezet az ut ki a rétre s ezen rögtön balra át az erdőbe. Eleinte erősen, majd lassan emelkedő ösvényen megyünk, amely az első sziklacsoportnál szép kilátást nyujt. A kuttól egy

Vaskapu

29. ábra

Schweickhart Herman Ottó felvétele.

óra mulva érjük el a Vaskaput, amely alatt az ut elvezet.

2. Pilisszentkereszttől a Háromforrás völgyén az erdőhatárig (utelágazás) s innen balra az erdőn át egyenesen fel a látható Vaskapuig. (1 óra).

3. Mexikóról le a Háromforrás völgyén az erdőhatárig s az előbbi módon fel. (¾ óra.)

4. Klastrompuszta felől a Fekete-utból (barna jelzés) elágazik az ut Simon halálán a Szoplak tetejére, de itt a cserjésben igen nehéz meglelni azt a cserkészutat, amely levezet a Vaskapuhoz. (1½ óra.)

5. A Pilisről cserkészut vezet le a Vaskapuhoz. A hegy tetején északfelé tartunk, aztán az ut elágazik jobbfelé és szép szálerdőn vezet le, lassan jobbra kanyarodva a sziklákhoz (¾ óra). Hamarabb lent vagyunk, ha az utat követjük addig a pontig, ahol a Vaskapu gerince kezdődik a hegy peremén s aztán ennek mentén az erdőben leszaladunk. (½ óra.)

Menedéket eső ellen a nagy kapuivtől délkeletre hegynek fekvő nagyobb odu nyujt, de nagyobb esőtől aligha véd meg. Némileg a kapuivek is védenek. Utolsó viz: 1. A Trézsikutban, kitünő, hideg. 2. Pilisszentkereszt szélén levő forrás. 3. Mexikói forrás. 4. Klastrompusztai forrás. 5. A Pilisre is fel kell vinni a vizet.

Mászások. *1. A gerinc.* Az utról a sziklákon innen jobbra (kelet felé) lemenve törmeléken a gerinc alá s az élén fel. A mászás többnyire nehéz és 10 perc alatt visz fel a nagy kapu feletti éles részre (lovagló ülés, biztositás a tömb körül). Itt a gerinc hirtelen falban szökik fel. Hosszabb emberek a falnak nekidülve s kinyujtózkodva elérik a fal jobb peremén levő fogást s felhuzódnak, kisebbek balra átlépnek a kéménybe s ebben jutnak fel. Az első füves oromról tornyos gerinc vezet a kisebb kapu felett a másodikra s innen kis falon jutunk le (a közepén levő repedésen) a Vaskapu mögé (mászás kb. 20 perc). A mászás nagyon szellős, gyönyörü kilátás.

2. Oldalutak keletről. 1. A nagy kapu jobb alsó sarkától ferdén jobbra nem nehéz kimászás a gerincre. 2. A kapu feletti barlang mögött a fal szögelléséből jobbra keskeny, többször megszakadó kőpad vezet az iv fölé. Végén csipkebokor. Mögötte igen nehéz felterpeszkedés egy lehajló padra s ezen jobbra nehezen ki a gerincre. 3 A csipkebokortól balra fel egy szögellés aljába s ezen támaszkodva (háton) ferdén balra fel a gerinc széles felszökése alá. 4. Ugyanide az alsó kőpad elejéről áthajló falon egy repedés segitségével. 5. Ugyanoda az emlitett nagy szögellésben levő repedés segitségével. E két ut rendkivül nehéz. 6. A szögellésből balra ki a fal peremére s ezen igen meredeken s nehezen fel a füves lejtőre, amely az első oromra vezet. 7. A második kaputól jobbra igen nehezen fel ugyanoda. 8. Ugyanattól balra fel a második oromra.

3. Oldalutak északról. 1. A nagykaputól lejjebb indulva a törékeny falon igen nehezen át a kapu fölé, a gerinc felszökése alá. 2. Ugyanoda érünk, hasonló kőzeten, a nagy kaputól feljebb indulva is. 3. Az első orom alatt északra álló kis toronytól kissé jobbra kényszerü földes, füves törékeny vályun s falon kényesen fel az első oromra. 4. A toronytól feljebb a fal egy füves horpadásából elég könnyü vályun lépcsős sziklán fel ugyanoda. 5 A kis kaputól lejjebb indulva igen nehezen a kapu fölé.

4. A kis torony. A nagy kaputól feljebb, az első orom alatt északnyugatra kis torony áll ki, igen sima fallal. Vagy kényelmes kéményen jutunk a mögötte levő csorbába, vagy lyukakon balra kilógaszkodva az él közelében nehezen kerülünk fel a csúcsára.

IX. Csévi gerinc.

A Vaskapuval egyazon szélesség alatt, a Pilis északnyugati végén húzódik. Hosszu gerincként nyúlik fel, amelyen 10—12 bütyök emelkedik. A kőzet igen éles és törékeny, a növényzet a gerincig hatol s ezért e mászóiskolát igen kevesen látogatják. Jobban kimászva jó iskola lesz; anyaga mészkő.

Hozzájutás. 1. A Klotildtelepről a Postaréti erdőn át a szántóföldekre s a 226-os ponttól balra fordulva, szép uton megyünk a Pilis alatt. A Pilisen túl a rétek fölé kiérve (lent a völgyben Csév) jobbra befordulunk a Fekete útra (barna jelzés). Ez első erősebb emelkedése előtt lefolyástalan töbör mellett vezet el, amelynek innenső szélén tábla jelzi a csévi barlangot. Uj ösvényen a töbröt megkerülve lassan fel a törmeléken. Ahol az első kis sziklák állanak ki belőle, el-

hagyjuk az utat s jobbra fordulva a gerinc alá igyekezünk. (2½ óra.)

2. Piliscsaba állomásról a csévi utat követjük, mig az az erdőből kiér. Itt jobbra fordulunk s a hegyek (Nagykopasz, Steinfelsen, Barina) alján futó dűlőutakon, ahol ilyen nincs, a mesgyéken észak felé tartunk, a már messziről látható csévi gerinc irányában. A szántóföldeket elhagyva, mély vizmosás mentén megyünk fel szőlők közt, majd legelőkön át a hegylejtőn s valamivel a 380 p. felett érjük el az 1. sz. alatt leirt utat. Ezen fel a gerincre. (2 ó.)

3. Pilismaróthról Hutaszentlélekre. (2 ó.) Innen a Feketekő alatt a Fekete uton (barna jelzés) átkelünk a Feketehegy nyergén s a Szoplak oldalában lefelé haladva érjük el az 1. sz. alatt leirt töbröt. (1 ó.)

Menedéket a gerinc északi oldalán fekvő nagy barlang (Csévi barlang) s ezenkivül több odu és áthajlás nyújt. Viz Klastrompusztán, ahova a lentleirt töbörtől északra erdei utak vezetnek le. (10 p.)

Mászások. 1. *A gerinc.* A gerinc 10—12 bütykét alul kezdve az élén mászhatjuk végig. A mászás alul törékeny, nem nagyon nehéz s csak feljebb válik érdekessé. Szép az utolsóelőtti torony éles gerince, amely az utolsó nagy torony oldalába vezet. Ezen tornyot alul jobbról megkerülve hátulról érjük el szép gerincen. 2. *Barlang fal.* A barlanghoz alulról az uj ösvényen érünk a töbörtől. A szájától balra igen meredek fűátnőtte sziklákon fel a felette levő növénydús lejtőre és innen a gerincre. 3. A két utolsó torony közti nyeregbe juthatunk, ha a barlangtól a falak alján tovább megyünk egy nagy horpadásig. Ebben nehéz falacskák által megszakitott mindinkább keskenyedő földes vályun fel a második torony mögötti résbe. 4. *A nagy torony.* A felülről második torony mögötti résből sima falon kissé balra fel nagyobb füfolthoz; innen jobbra tovább

kevés támaszt nyujtó fűfoltokon s végül teljesen sima falon a torony tetejére. Rendkivül nehéz, utolsó részében kétséges.

X. Feketekő.

A Pilishegy legészakibb végén törik le a Szentléleki völgybe a Feketekő erdős fara. Két sor sziklatorony vonul le rajta. A keleti, amely a hegy élén van és alulról jobban látható, kevésbbé látogatott; nagyon benőtt és tornyai kevés szép mászást nyujtanak. Vele párhuzamosan húzódik le nyugatabbra egy másik, négy szép toronyból álló toronysor. Beljebb az erdőben még több torony van elszórtan, de ezeken eddig nem csináltunk szép mászásokat. A hegylejtő erdős és igen meredek, a gerincek közt váratlan letörések óvatosságra intenek. A kőzet kevéssé van kimászva, de igen erős.

Hozzájutás. 1. A Klotildtelep vagy Piliscsaba felől a Csévi gerincnél leirt 1. v. 2. sz. utak egyikén eljutunk a Fekete útra (barna jelzés, 1½ ó.), amely a Feketehegy nyakán át egyenesen levezet a Feketekő alá. (½ ó.)

2. Ugyanazon úton a Feketehegy nyakára (P. 549.) Itt jobbra fordulunk a vörös-fehér jelzésü uton. Ahol a Szoplakról (jobbfelől) jövő út beletorkollik, balra fordulunk s kiágazó ösvényen a cserjésen át a Feketehegy ormára jutunk, amely hegyfokként ugrik ki. (Gyönyörü kilátás). Le az alsóbb fokokra észak felé, mig az út véget ér.

3. Pilismaróthról Mexikóra. (2¼ ó.) Innen a hegy tövében vezető kocsiuton a hegy fara alá s fel a jól látható tornyokhoz.

4. Mexicóról a Feketekő alatt vezető kocsiutat 3 p. mulva elhagyva a bokrok közt egy vizmosásban

cserkészuton fel a hegy gerincére s ezen végig a hegy fokáig. (½ ó.)

5. Mexicóról a Kétbükkfanyeregre, innen 1 óra be a vörös-fehér jelzésü uton nyugat felé s a 2. alatt emlitett helyen be a cserkészutra.

Menedéket nyujtó barlangot vagy áthajlást eddig nem találtunk, de sürü erdő meglehetősen megvéd. Viz a közelben nincs, legközelebbi a mexicói vadászlaknál.

Mászások. 1. *Szélső (keleti) gerinc.* Az alulról is jól látható széles torony gerince nyujt ebben a csoportban elég csinos mászást. A többi tornyot részben átmásszuk, részben jobbra alatta megkerülve jutunk fel rájuk. Az utolsóelőtti három kis bütyök átmászása elég érdekes. Az utolsóelőtti bütyök keletre meredek falban törik le, amelyen kis kéményen át lehet talán feljutni.

2. *Belső (nyugati) gerinc.* Ez a négy nagyobb toronyból álló sor a hegylejtő közepén kezdődik. *a*) Legalsó, kisebb tornyát a bokrok teljesen elboritják, a második már kiemelkedik. Ezt igen nehezen másszuk meg egészen alulról, vagy könnyebben jobboldalról. *b*) A második tornyot a közepén levő, átdülést kivánó helyről Batizfalvigerincnek neveztük. 1. A gerinc végigmászása igen nehéz. Legalsó letörésébe egy embermagasságban jobbra kezdődő meredek szögellésen szállunk be (vállról), amelyen rendkivül nehezen jutunk fel a torony meredek élére. Ezen nehéz gerincmászás visz fel egy fülkébe, amely kissé a gerinc alatt jobbra van (jobbról kémény jön fel). Ebből ujból igen nehezen ki egy kis gerincfejre. A felettünk levő sima letörést jobbfelé kilógaszkodva s függeszkedve másszuk meg, két tiszta felhuzódást kivánó fogással. Könnyen fel a második bütyökre. Átdülés vagy átlépés a következő bütyökre s ezen át az utolsóig, amely alacsonyabb. Innen meredek, de nem nehéz lemászás. 2. A torony

keleti oldalán két kémény vezet fel. Az első szép tág, terpesz- és támaszmászást nyujtva az első bütyökre, a nagy letörés alá vezet, a második áthajló, meredek repedéssel a nagy átlépéshez. 3. A nyugati oldalon három kémény van. Az első kevéssel a torony alja felett kezdődik. Meredek sziklalapon fekvő földön kell egy fácska mellett a kémény aljához feljutni. Innen keskeny repedés visz fel az első fülkéhez, a gerinc alá. Ebbe a repedésbe a 2. kéményből is át lehet jutni A második kémény már magasabban kezdődik, nehéz hozzájutás az aljához. Egy földes párkányról repedésen fel egy fülkébe s innen vagy balra át a tulsó repedésbe vagy egyenesen fel egy második fülkébe s innen az alsó gerincbütyökre. A harmadik kémény a torony felső részén vezet. Egy földes párkányról tágabb kéménnyel kezdődik. Ebből ki a jobb falára s innen igen nehéz repedés fel a torony utolsó bütyke mögé.

c) A harmadik nagy toronyhoz is erdőn át jutunk fel. Legalja áthajlik, de jobbra felfelé tartva rá tudunk jutni egy lehajló, széles padra, amely a toronyhoz támaszkodik. Ennek bal végéről meredek lapos vályu vezet fel egy fához, azon nehezen fel. A faágra átlépve a torony élébe vágódó kéményen (törékeny) nehezen fel a torony tetejére. Lemászás tulnan elég könnyen.

d) Az utolsó torony a legnagyobb. Hatalmas sárga falat fordit lefelé (Sárgafal), ettől nyerte nevét. Legalsó része füvel átnőtt, ezt jobbról megkerüljük s a füvön egyenesen a nagy fal alá jutunk. Innen a belsejében levő repedés segélyével 3 lépcsőn fel (a legelső a legnehezebb) a tetejére. A tetejéről füves lejtő vezet a hegy fokára, ahova az élgerinc egyenesen felvezet. A két gerinctől meredek vizmosások le az utra.

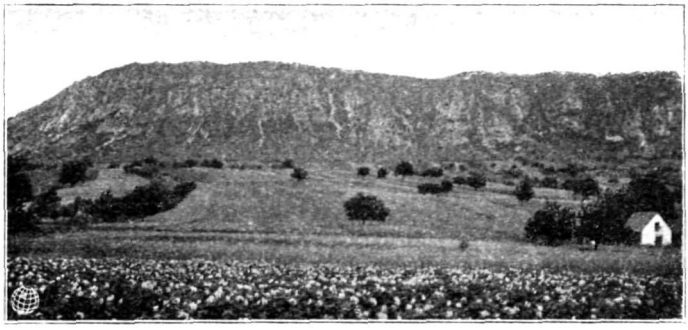

A Kétághegy Öregszirtje. 30. ábra. Dr. Csepcsányi Tibor felv.

1. Barát és Apáca. 2. A patkó (lent). 3. A barlang környéke. 4. Ablakgerinc. 5. és 6. A szélső bordák.

XI. Kétághegy.

I. Öregszirt.

A Kétághegy a Pilis-vonulat hosszan elnyuló gerince. Széles térsége délnyugat felé 30—35°-os lejtőben törik le s ezen szél és eső számos helyen szabaddá tette a kőzetet. A lejtő teljes szélességében párhuzamos sziklás gerincek futnak alá, amelyeknek éle és falai Budapest környékének legszebb mászóiskoláját képezik Legszebben van a szikla kifejlődve a lejtő északnyugati részén, ahol több gerinc egybefolyva meredek falakat alkot, mig felettük egy hatalmas kőzetréteg meredek letörései huzódnak. A lejtő közepét mély horpadás képezi, lábát sürün elboritja a törmelék. A kőzet mész, amely különösen az emlitett részeken szilárd, mig tovább északnyugatra s délkeletre töré-

kenyebb lesz. Elsősorban gerincmászás lehetséges e terepen, de van számos fal és repedés és egy kémény is.

Hozzájutás. 1. Leányvár-Csév állomásról Kesztölc faluba. Ezen át a templom és temető mellett dülőuton fel a hegy lábánál levő rétekre. (1 1/2 óra).

2. Piliscsaba-állomásról Cséven át Klastrompusztára s onnan a hegy lába alatti uton a Kétághuhoz. (2 1/4 óra).

3. Ugyanazon állomásról a dombok alján a Feketeutra s ezen a Feketehegy nyergére. Itt balra a Feketehegy gerincén a Kétágu sikjára s ezen végig kocsiuton a hegy északnyugati végére a sziklákhoz. (2 1/2 óra).

4. Pilismaróthról Mexicóra. (2 1/4 óra). A Feketeuton a Feketehegy nyergére s innen a gerincuton az erdőben a Kétághegyre. (1 1/2 óra).

5. Pilismaróthról Hutaszentlélekre (2 óra) s innen a falu alsó végén balra s a kocsiuton a két szirt közé. (1 1/4 óra).

Menedéket a hegy északnyugati sziklafalában levő barlang nyujt, amelyben 10—12 ember kényelmesen elfér. A hegy térségén a cserjésben elhagyott vadászház is áll, de rátalálni igen nehéz. Viz a hegyen nincs, alulról kell hozni.

Mászások. *1. A szélső bordák.* Az Öregszirt délnyugati lejtőjét kettéosztó horpadásról délkeletre három jellegzetesebb borda huzódik. Ezek közül *a*) a legszélső egész könnyü, de kezdőknek valamint gyakorlatozóknak igen ajánlatos. *b*) A középső szép mászást nyujt; különösen első letörése, amelyet egy falon s egy repedésen át másznak meg és a borda felső végéhez közel egy táblás falacska s utána egy lovagló gerinc, a Sárga paripa érdekesek. *c*) A belső borda nem érdekes, de hosszu darabon mászható.

2. A horpadástól északnyugatra 4 jellegzetes borda van. *a*) A legelső alul szétágazik. A belső ágán magas lépcsők és meredek oldalfalak vannak, legalul egy szép

kéménnyel. A külső főág hasonló jellegü, gerincéle és az oldalában délkeletről felvezető kémények érdekes mászást nyujtanak. *b*) A második borda szintén érdemes, különösen felső végén meredek sziklafej nyujt érdekes mászást. *c*) A harmadik borda, amely egy vizmosáson tul fekszik, nem érdekes. *d*) A negyedik borda (u. n. ablakgerinc) alsó, de különösen középső részén nyujt az éle igen érdekes mászást. Közepe táján lyuk vezet alatta, amelyhez északnyugatról is, délkeletről is érdekes mászás van. A lyuk délkeleti oldalán jobbról kezdve érdekes felmászás felette zegzugos nehéz párkányokon ki az élre. A lyuktól feljebb két nehéz, törékeny kémény vezet a délkeleti oldalon alulról a gerincélre.

A negyedik borda után 4—5 kisebb bordán megyünk át északnyugat felé, amelyek nem jellegzetesek. Leirásuk nem érdemes, bár helyenként érdekes falacskákat nyujtanak.

3. *A Schwicker-ut.* A lejtő északnyugati részén ujból erősebben ugranak ki a bordák, s fenn egyesülnek. Három ilyen bordán vezet fel a vörös festékkel jelzett Schwicker-ut. A legalsón kezdődik csinos falacskával, majd lépcsős élen vezet fel. Egy nagyobb letörést elég nehezen egyenesen mászunk át. Felette néhány lépcső után véget ér a borda s kissé balra lemenve az ut a következőre vezet. Ez széles homoru fallal kezdődik, amelyen haránt párkányokon kapaszkodunk fel, aztán ki az élre s ezen fel. Végül egy fej áll előttünk. Erre vagy egyenesen felmegyünk a bevágó repedésen, vagy jobbra átkerülünk a mögötte lévő csorbába s ebből le. E borda folytatását a Váll fala képezi, ezért ujra lemenve a balra feljövő harmadik bordán mászunk tovább. Aljából nehéz mászással jutunk az élére, majd egy fejet átmászva tetejére érünk. Itt a borda megtörik s jobbra fordul. Mély repedés jön fel jobbról, amelyen átugorva széles padra érünk. A felettünk levő letörést vagy jobb-

31. ábra.

A Váll alsó része.

Dr. Szaffka Tihamér felvétele.

ról másszuk meg egy nehéz repedésen, vagy balra átkerülve padra jutunk s innen könnyebb kéményen kerülünk a letörés fölé kis fejre. Erről könnyen érünk a sziklák fölé, ahol az ut végződik.

4. *A Váll.* A Schwicker-ut második bordájának folytatásaként fal áll előttünk, amelyhez alul pillér támaszkodik, a Váll. Megmászása a legnehezebbek közé tartozott s ma is tekintélyes ügyességet kiván. Legnehezebb a völgy felül, ahol rendkivül nehezen, apró fogásokon (31. ábra) s felül egy repedésen érhető el. Kevésbbé nehéz a Schwicker-út felől egy repedésen (32. ábra) s aránylag még kevésbé a tulsó oldalról egy kéményen. A Schwicker-ut felől a repedés félmagasságában párkányon át lehet kerülni a völgy felőli oldalra s a repedésen fel a Vállra. A Vállról tovább sima falon fel (32. ábra) is igen szellős mászás. Felette egy fejet vagy egyenes felhuzódással mászunk át vagy megkerüljük.

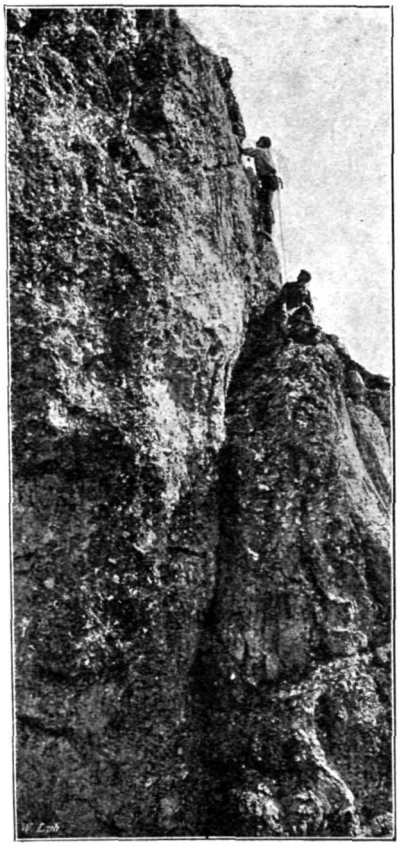

32. ábra.
Váll a Kétágún.
Dr. Szaffka Tihamér felvétele.

5. *A barlang környéke.* A Schwicker-ut két utolsó bordája fallá egyesül, amelybe hosszú, zsákszerü barlang mélyed. A feljutás hozzá mászást kiván. A barlang szájától balra (felmenet) meredek zöldfalu lapos vályun feljuthatunk a széles fűpárkányra.

Lejjebbről széles kémény vezet a Schwicker-utba. Ennek aljától balra jó fogásos falon felmászhatunk a borda élére. Ezenkivül számos kisebb mászásra nyilik alkalom.

6. *A Vár.* Az Öregszirt délnyugati lejtője felett egy réteg letörése lép elő, amelynek számos repedése és padja nyujt a mászásra alkalmat. A barlang tömege feletti fal neve „Vár". Négy repedés vezet fel rajta. A legdélibb alul igen keskeny, feljebb ferde padra vezet, amelyre nehezen felállván,

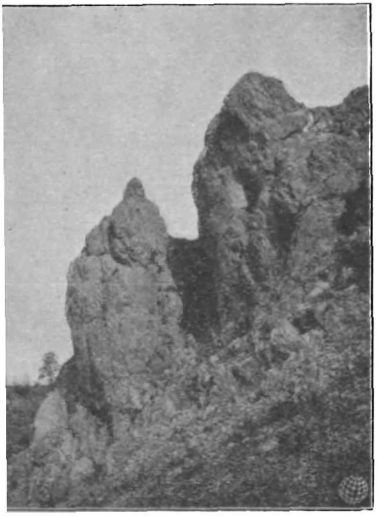

33. ábra.

Kétágu — Barát és Apáca.
Ritter Nándor felvétele.

tiszta felhuzódással jutunk a szikla tetejére. A második repedés a fal szögelletébe visz fel s aránylag a legkönnyebb. A harmadik mélyen bevágódik s a jobbkar és láb belefér. A tőle északnyugatra fekvő repedés a legnehezebb. Alul teljesen sima falon kapaszkodunk egy keskeny párkányra s az itt kezdődő áthajló repedésen fel. Tovább északra is fel lehet a fal több helyén mászni. A fal közepén végigfutó harántrepedés a kéményekben nyugvó pontot ad és alkalmat fárasztó harántozásokra.

7. *A nagy kémény.* A Vártól lejjebb, északnyugatra ékalaku hasadék nyilik a sziklában (3. ábra). Tulsó oldalon mint széles támaszkémény folytatódik, amely kitünő iskolául szolgál. Aljától lejjebb menve 2 méterrel tovább ugyanazon falban egy lent lejtőben letérő kémény van, amelyben ezen a lépcsőn széles terpeszlépéssel kell fejutni, ez a legnehezebb része. Még néhány lépéssel lejjebb még egy kémény vágódik nem mélyen a falba. Az ez alatt fekvő rész már ritkábban látogatott.

8. *A patkó.* A Schwickergerinc kezdetével egymagasságban de tőle jóval északra, a hegylejtő alsó

34. ábra

Függeszkedés a Kétágún

Szász Emil felvétele.

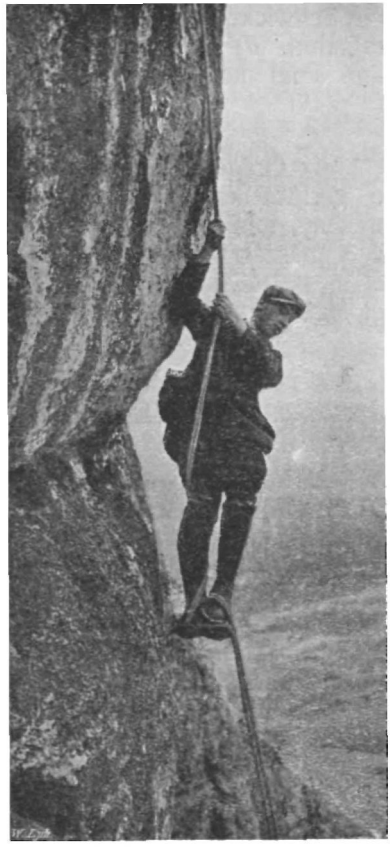

részében patkóalaku sziklacsoport van. Ezen két szép mászást találunk: balra egy kéményt, jobbra egy áthajlással kezdődő sima falat. Ritkábban látogatják.

9. *Barát és Apáca.* Ez a sziklacsoport (33. ábra) az Öregszirt legészaknyugatibb részén áll, a két szirtet elválasztó nyereg felett s már messziről látható. A felső toronyra s a kettő közé könnyebb a feljutás, ellenben a völgy felől sima fal és vékony repedés, a nyereg felől szép táblás fal visz fel rá.

10. *Leereszkedések. a*) Az ablakgerincen az ablak feletti bordaélről délkelet felé fal mellett kb. 10 m. *b*) A váll feletti bordán kis sziklacsompó köré téve két összekötött kötelet, 20 m., leereszkedés a barlangtól (orogr.) balra eső falon, az alsó 10 m. szabadon (34. ábra).

c) A Schwicker-ut harmadik részének első bütykéről 8 m. szabadon. *d*) A vár harmadik repedésének tetejéből 5 m. a fal mellett.

II. Fehérszirt.

Az Öregszirt egyenes folytatása és hasonló jellegü, de gerince élesebb és sziklásabb. Kőzete rendkivül törékeny, fehér éles mész. Ezért bordái nem oly fejlettek s mászásra nem ajánlhatók. A legnagyobb bordában két messziről látható barlangnyilás van, legfeljebb a két leghosszabb borda alkalmas szögescipős gyakorlásra.

XII. Strázsahegy.

A Kétáguhegy folytatása északnyugat felé. Hasonló kőzete van, de az egész hegyen kibukkan, nemcsak egy lejtőn. A hegy északnyugati részét fű boritja s vége egy kőfejtés hatalmas falaiban törik le, a hegy délkeleti része ellenben sziklás. Tetején több kis sziklatorony áll, amelyek közül a Biboros említésre méltó. Tőle délre hatalmas katlan fekszik, amelyet kőhidak hidalnak át s a völgy felé falban törnek le. Tovább délkeletre a tető egy 6—8 méteres letöréssel záródik s a folytatásában a hegyfarok teljesen sziklás. A tetőtől északkeletre is számos fal és kis torony áll.

Hozzájutás. 1. Leányvár-Csévállomásról a Kétáguhegy nyergébe. (1 1/2 óra). Innen a Fehérszirt sziklagerincén át a Sátorkő széles erdős lejtőjén a Strázsahegyre. (1 1/4 óra) 2. Dorogról a Posványoson át a szőlők közt. (1 óra). 3. Esztergomból az Öregkőn át vagy a dorogi lövőtéren át. (1 1/2 óra). 4. Hutaszentlélekről az Esztergom felé vezető uton a kőszénbánya mellett. (2 ó.)

Menedéket a hegyen levő számos barlang nyujt.

Mászások. A mászások közül még nem tapasztaltuk ki a különösen jutalmazókat. Érdekesebbek voltak: *a)* 1. A hegy délkeleti letörése feketén, barlangszerüen áthajlik. Az áthajlás balszélétől keskeny pad vezet ki nehezen a fal fölé s innen kisebb falacskákon a gerincen. 2. Ugyanide jutunk, ha a fal mentén tovább megyünk balra fel s egy felettünk nyiló, nehezen elérhető alaguton át mászunk fel. 3. Ezenkivül a hegy farka még sok mászásra ad alkalmat. *b)* A farkon felmenve a tető délkeleti falgyürüjére több helyen mehetünk fel szép falépcsőkön és kéményeken. *c)* A barlang felett nyuló hidak szép gerincmászást nyujtanak. Érdekes a leereszkedés a hidakról a barlangba (6 m.) és a visszamászás. *d)* A tetőn elszórt nagy tömbök közül különösen a Biboros érdekes. Fejalaku, 5 m. magas és a völgy felől igen nehéz. *e)* A tetőtől északkeletre a hegyoldalban szép falak vannak, amelyeken számos nehéz mászás található, lejjebb az erdőben pedig több érdekes torony van.

XIII. Kőhegy.

Délkeleti oldalán meredeken szakadnak le sziklafalai, amelynek trachit-tömzsökből és trachit-porondból állanak. Rendkivül törékeny kőzet. Mászógyakorlatokra kevéssé alkalmas. Csak felső kötélbiztositással mászhatók át falai és egyéb részletei, emellett is igen nagy óvatosságra van szükség.

Hozzájutás. 1. Pomázról a Szentendre felé vezető uton az első hidon át, itt balra fordulva kocsiuton fel a hegy alá, majd ettől jobbra elváló gyalogösvényen fel a hegy tetejére. Az ut jelezve van (1 óra.) Szentendréről ugyanezen uton, (1½ óra) vagy a Püspöki

major után a második hidon tul kocsiuton fel a hegy alá a sziklákhoz. ($1^1/_2$ óra.)

Menedéket a sziklák alatt elterülő szölőkben a csőszházak nyujtanak. Viz a közelében nincs.

Mászások. A szőlők között a falakon felmegyünk s balról jobbra traverzálva alattuk először egy a faltól különálló torony az első mászható objektum. Exponált középnehéz mászás vezet rá a hegyfelőli kis csorbából. A fal alatt tovább menve egy helyütt gyönyörü szép kéményt pillantunk meg, amely közepén erősen összeszorul és balra kanyarodik. Elég nehéz a bejutás a kéménybe s támaszmunka vezet feljebb. Nehéz mászás, nagy törékenység a kőzetben. Még két kisebb torony áll elkülönitve távolabb a bokrok között, melyekre könnyen lehet feljutni. A jobbról utolsóelőtti sziklarészletben, ahol egy kis barlang nyilik be a hegybe, igen szép terpeszkémény van. Csak az alsó részének végigmászása élvezetes. A sziklafalak ehelyütt igen hasonlitanak a Sächsische Schweiz homokkőzetéhez.

XIV. Dobogókő.

A Dobogókő kilátója alatt az északi lejtőn az erdőben négy, merész alakjával feltünő sziklatü emelkedik. Anyaga trachittufa, tehát igen mállékony kőzet. Megmászásuk lehetséges. A legközelebb esőnek Thirringszikla a neve. Méredek falakkal törik le köröskörül, tetejét bunkó koronázza. Megmászása a mögötte levő hátról lehetséges; ezen végig menve kis gerinc vezet a toronyhoz, amelyről vagy átdülünk a toronyra, vagy beleereszkedünk a mögötte levő nyeregbe s onnan mászunk fel meredeken a torony tetejére. A rajta álló tömbre bátran felállhatunk. Lemehetünk ugyanezen uton

vagy a szikla törékeny nyugati oldalán. Ezen meredeken mászunk le egy földes párkányig s ezen balra a fent emlitett nyergecskéig. A következő, ettől keletre álló sziklát meredek keleti oldaláról érhetjük el, amelyet omlós föld fed. A harmadik sziklának különösen a feje érdekes, a negyedik könnyü.

A Dobogókőtől északnyugatra huzódó Szerkövek meredek falgyürüjébe számos kémény vágódik bele. Ezek mászásra nem alkalmasak, mert a kőzet (trachittufa) igen mállékony s a kéményeket felül föld és fű zárja le.

A Dobogókőtől északra a Rámhegy szélén áll a messziről látható Ferenczy-szikla, szép fejszerü alakulat, amelyet hátulról, jobbról vagy balról mászhatunk meg elég nehezen. (Jobbról kilógaszkodva s felhuzódással, balról vállról kis vályun). A Rámhegy északra magas, de törékeny falban törik le. Ez a Rámszikla, amely szép, de nagy óvatosságot igénylő falmászásokra ad alkalmat.

XV. Vadállókövek.

A Keserüs számos gerince közül a két északnyugati irányút számos merész torony koronázza. Ezeknek anyaga is trachittufa s egyes helyeket kivéve igen mállékony. Nagy óvatossággal azonban az élvezetes mászások egész sorát nyujtja. Változatos nagy meredekségével, nagy fogásaival, durva felületével; torony-, fal- és kéménymászásra ad alkalmat.

Hozzájutás. 1. Dömösről a Malompatak völgyén fel. A 193. pontnál balra be az erdőbe s a két gerinc közt meredeken fel. ($1^1/_2$ ó.) 2. Szentendréről Sikároson át a Galgenloch-Rückenre s innen a Keserüs gerincén végigvezető vágáson Prédikálószékre Erről balra ösvény vezet le a Vadállókövek északi gerincére. (5 óra.)

35. ábra.
Vadállókövek a Keserüsön. (Függökő.)
Dr. Szaffka Tihamér felv.

Menedéket eső elől az Árpád trónja nyugati falában levő odu és áthajlás és a következő szikla tömegének nagy áthajlásai adnak Fent a Keserüs egy oldalgerincén a Hubert-kunyhó. Viz a közelben nincs. Legközelebbi forrás a Fingókut a Malompatak völgyében a 193. ponttól délre az ut mellett, nagy fűzfák alatt.

Mászások. A Vadállókövek déli gerincén levő tornyokon nem szokás mászkálni. Az északi gerincen két sorban helyezkednek el a tornyok. A gerincen vannak a Szélestorony, Függőkő, Felkiáltójel, Árpád trónja stb., a hegyoldalban a Barát és Apáca, Szaffkatorony, Négyujjtorony, Kleopatra tűje, Grépon. Alulról felfelé haladunk.

A legelső kupac alig 2 m. magas s néhány tömbből áll. Tulnan a gerinc nagyot lejt s utána meredek törmelékes lejtőben emelkedik fel. Itt néhány kis kőkupac jön, aztán az első jön torony, amely önálló, a *Nagytuskó*. Közepén kémény vezet fel, tetején lecsapott fej áll. A kéménytől balra a falon is felmehetünk. A völgy

36. ábra.

Vadállókövek, Felkiáltójel.

Dr. Szaffka Tihamer felvétele.

felé áthajló letörése van, mint mindegyik toronynak. A második u. n. *Szélestorony* a gerincről alig látszik, csak a völgybe törik le hatalmasan. A harmadik nagyobb *Bunkó*. A negyedik a *Függőkő;* a jövetel irányában áthajlik s teljesen szabadon huzódva kell rá feljutni. A tulsó oldalán a völgy felé meredek kis kémény, a gerinc felé meredek, de fogásos él visz le (35. ábra). A következő torony a *Felkiáltójel*. Tetején hegyén álló sziklabunkó. Jövet meredek falon, majd legömbölyitett sziklán kell felmenni s különösen a Felkiáltójelre való felmenet nehéz. Ez nem mozog s nyugodtan állhatunk rajta. Tulsó oldalon le (fogások a jobb szélen) ereszkedünk a torony tetejére. Innen vagy az élen mászunk tovább le (látható a 36. ábrán) vagy egy kéményen egyenesen a hegygerincre, vagy kötélen ereszkedünk le (36. ábra). Utána a hatalmas tömegü *Árpád trónja* következik. A hegygerinc mentén könnyen jutunk fel széles tetejére s túlnan le. Jövet a gerincről jobbra lemenve a szikla aljában fent odut látunk, amelyhez elég nehéz kapaszkodás vezet. Ebből jobbra egy padon ki a torony déli oldalára s elég könnyen fel a toronyra.

A főgerincen több szikla nincs, mert a gerinc alá süllyedtek s törnek le hatalmas falakban, sőt az utolsó, a Grépon, már a gerinc alatt külön áll, noha a felső sorba tartozik. Az Árpád trónja után következő gömbölyü falon nem másznak. Alatta nagy áthajlások. A következő falba vágódik bele a *Pichlriss*, mászóiskoláink legnehezebb repedése. Alulról fák takarják el. A fal egy horpadásában vezet függőlegesen felfelé. Az alját képező oduhoz meredek földes falon jutunk. Az oduban feltámaszkodva lassanként kikerülünk belőle s csak balkarunk s combunk marad bent, mig a jobbik a külső fal apró egyenetlenségeit használja fel. Feljebb teljesen összeszorul a repedés és föld tölti ki. Ez a rész a legnehezebb. Felette két könnyebb lépcső vezet a fal fölé. Ez a mászás csak felső biztositással csinálandó, igen veszélyes és megerőltető.

Ugyanezen fal völgy felé eső részén vezet fel az *Egyetemi ut*. Egy fa mellől indulva apró fogásokon fel az első párkányra. Innen egyetlen nagy kövön felhuzódva a második párkányra s igen erős, vércse által kisimitott sziklákon egy oduhoz. Itt jobbra a kiálló köveken a mélység fölé kimenve átkerülünk a hegycsúcs felőli oldalra, ahol egy nagy tömbtől egyenesen fel lépcsőkön a fal fölé. Esetleg már előbb is juthatunk ide, ha egy diófa mellett felbujunk A fal peremén fent gombaalaku sziklatömb áll, amelyre meglehetősen nehéz feljutás van. Tulsó oldalán vezet fel a Pichlriss.

Ugyanezen sorban van, de már teljesen különálló a *Grépon*. Hegyfelőli falát nagy repedések szelik át, amelyek segitségével balra kimászhatunk a torony tetejére. Egyenesen is feljuthatunk igen nehéz repedésen. A tetején külön csúcs is áll. A völgy felől is feljuthatunk a toronyra, mind a fala közepén, mind a két élén. Ez a fal igen meredek, nagyfogásu de törékeny.

A gerincen álló toronysorral párhuzamosan lent a

délnyugati hegyoldalon is áll egy sor gyönyörüen karcsu torony. Ezek közül a legészakibb a Felkiáltójel alatt álló kettős torony, a *Barát és Apáca*. Az alacsonyabb Barátra a kettő közt huzódó kéményen kell feljutni, a magasabb és karcsubb Apácára vagy szintén a kéményen, aztán meredek falon, vagy a kéménytől jobbra levő falon, meredek helyen.

Az Árpád trónjától nem kifejezett borda huzódik le a völgybe, amelyen először egy kisebb sisakos torony, aztán egy nagyobb kettős torony áll. Lejjebb a *Négyujjtorony* következik. Szép kéményen felmegyünk a két középső torony közé s rájuk. A jobb szélső toronyra az ingó jobb középső toronyról átdüléssel lehet jutni, vagy ugy, hogy a tulsó oldalon lemenve az e két torony közti repedésben terpesztünk fel. Ugyanigy lehet feljutni a baloldali szélső toronyra is, de erre a két baloldali közti kéményen innenről is fel lehet jutni. Mind a négy kémény igen szép mászást nyujt.

E toronytól délre áll a *Szaffkatorony*, rendkivül karcsu, szinte függőleges falu torony. Északról először egy a nyugati oldalon bevágódott vályuban mászunk a nekitámaszkodó pillérre, erről pedig kiálló, de biztos támpontokon ferdén balra feltolódunk a keleti oldalra. Az utolsó 2 métert az északkeleti élen tesszük meg. Le ugyanazon az uton vagy kötélen. Felmehetünk a toronyra a völgy felől is; egész lent kezdjük s a csúcstömb alatt átkerülünk a keleti oldalra.

Az alsó toronysorban a harmadik a *Kleopatra tűje*, amely délebbre áll ugyanazon magasságban. Észak-déli irányu lapos testü torony, keletről felmegyünk az élére, aztán ezen megyünk feljebb, csak a letörésnél kerülünk kissé balra. A tulsó oldalon is lemászhatunk a gerincen egy darabig. A keleti falon a csúcs esésvonalában kezdve s balra tartva igen nehezen feljuthatunk a déli gerincre s ezen a csúcsra.

Mindegyik tornyon sok változatot lehet csinálni, mert a kőzet erre alkalmas, sok támpontot nyujtván a legmeredekebb falon is.

XVI. Garamkövesdi sziklák.

Ezek a Duna balpartján Garamkövesd állomás felett a Kőhegy déli lejtőjén állanak. A hegytől kevéssé elváló tornyok vagy inkább pillérek. Anyaguk andezittufa, rendkivül mállékony s mászásra csak kivételesen alkalmas. A hegyoldalon csoportban állanak.

Hozzájutás. 1. Legkényelmesebb Garamkövesd-állomásról, ahonnan a sineken átmenve lejtős réteken és ritkás erdőn ¼ óra alatt alájuk kerülünk.

2. Kovácspataktól a kilátóhoz felmenve nyugatra fordulunk s a felső kilátó mellett elmenve, erdei ösvényeken érünk el a Kőhegy egy horpadásában a sziklák fölé. (1 ó.)

Menedéket az állomási épület nyujt, ott van viz is.

Mászások. A tornyok négy csoportban állanak. 1. Az állomástól délre nagy horpadás van a hegyben, amelyen át meredeken feljuthatunk rá. Ettől balra van az első szikla, amely nagyon fejlett, alul letörő bordának mutatkozik. A letörést keletről megkerülve meredek falon érhetjük el. Ez a borda igen törékeny, több nagyobb toronnyal. Feljebb nem oly kitett, de ép oly törékeny, végül füves, mohos törmeléklejtőbe olvad.

2. A horpadástól keletre levő hegyoldalban három torony áll, amelyek közül csak a legközelebbi jöhet szóba, amelyet a benne levő lyukról *Lyukaskőnek* neveztünk. Ennek is van felfelé folytatása kis gerincben. Legkönnyebben hátulról érhetjük el, ahonnan exponált, töré-

Alma mater torony teteje északról. 37. ábra.

Dr. Szaffka Tihamár felvétele.

keny, de nem nehéz csipkés él vezet a tetejére. Nehéz a felmászás a nyugati falán az ablakhoz s még inkább ettől az élére.

3. Tovább keletre másik hegyoldalban is négy torony áll. Csak a legnyugatibb, a kétormu *Alma mater-torony* fontos, hátulról 4—6 m., a Duna felől 40 m. magas. A hegy felől kis gerinc vezet az alacsonyabb toronyhoz, amelyet mély rés választ el a magasabbtól. (37. ábra) Legkönnyebb a feljutás, ha alatta átkerülünk s meredek füvön mászunk fel keletről a két torony közötti résbe. Nehezebb, ha nyugatról felmegyünk a kis torony alá, innen jobbra padon be a résből lehuzódó kéménybe (l. a. 38. ábrán) s ennek áthajló részén felterpesztünk a résbe. Legnehezebb a torony megmászása a völgy felől. Itt alsó felében félméter széles, igen törékeny terpeszkémény visz fel, feljebb kissé jobbfelé tart s igen fárasztó. (25 m.) A keleti oldalba kikerülve meredeken jutunk fel igen kényesen egyenesen a csúcsra. (38. ábra). Ez egyike a környék legnehezebb mászásainak.

A másik három keletre álló tornyon s a tovább keletre eső hegyoldalban levő pilléreken és kéményes falakon eddig nem találtunk érdemes mászást.

Egyéb mászásra alkalmas hegyek.

Budapest környékén még számos hegy van, amelynek szikláin mászni lehetne. Ilyen elsősorban a *Törökugrató* letörése, amelyben számos szép vályu és fal van (vas.-áll. Törökbálint, $^3/_4$ óra), a túlsó oldalon fekvő *Huszonnégyökrös hegyen* (ugyanaz állomásról $^3/_4$ ó.) ellenben csak kisebb falacskák vannak s a kőzete törékenyebb (mindkettőé mész). Tovább nyugatra a bicskei vonalon a Gerecse-hegység számos hegye vál-

38. ábra.

Alma mater torony nyugatról.

Fodor Károly felvétele.

hatnék kitünő mászóiskolává, mert kőzetük erős mész és hatalmas sziklacsoportokat alkot. Ilyen elsősorban a *Peskő* keleti fala, amelyen a réteges kőzet óriási padokat képez s közöttük gyönyörü kémények húzódnak (Felsőgalla állomásról 1½ óra). Hasonló alakulatokat találunk a *Halyagos-hegy* keleti lejtőjén, (Alsógalla állomásról ½ óra) s kisebbeket a *Kőhegy* nyugati lejtőjén, a Szelimlyuk felett (Bánhida állomásról ¼ óra). A Duna mellett hatalmas falakban törik le észak és kelet felé a bajóti *Öregkő*, szép fal- és kéménymászást nyujtva (Nyergesujfalu állomástól 2 óra). Tőle nyugatra a *Kis Gerecse* őserdejében állanak érdekes márványsziklák, tehát kőzetük miatt is érdekesek (Piszke állomástól 3 ó.) Az esztergomi vonalon a *Kis kőszikla* falai nyujtanak érdekes mászást (Dorog áll. ¼ óra). De még a *Pilisen* magán is van egy ismeretlen részlet, az Orosdy-kastély

felett emelkedő igen sima falcsoport (Klotildtelepről 2 óra). Ellenben a dunai-trachithegységben az *Öregbükktető* északkeleti peremén levő sziklák nagyon is kicsinyek arra, hogy mászásra alkalmasak legyenek. Csak kis falacskák és kéményekvannak (Szentendréről 4 óra, Leányfaluról vagy Tahiról $^5/_4$ óra).

A *Zsivány-barlang* sziklái is alkalmat nyujthatnak kis torony- és kéménymászásokra (trachitbreccia, Pilisszentkeresztről $^1/_2$ óra).

A Börzsönyi hegységben is számos sziklacsoport található az erdőben, amelyek megmászása ugy utközben elég érdekes, de mászóiskoláúl távolsága és egyedülállósága miatt nem alkalmas. Igen szép tornyok állanak a *Csóványos* délnyugati gerincén, az Oltárkő, Szabókő és a Hangyásbérc, amelyek elég szép torony- és falmászásra adnak alkalmat. Kőzetük trachittufa. A *Nagyoroszbérc, Magosfa* és *Nagymana* sziklái kisebbek és törékenyek. (Diósjenőről $2^1/_2$ ó., Kismarótról $4^1/_2$ ó.)

A fent felsorolt hegyek közül különösen a Gerecse-hegységben levőket volna érdemes felkeresni, mert a falmászás gyakorlására eddigi iskolánkban kevés alkalom van. Általában törekednie kell minden mászónak arra, hogy minél különbözőbb kőzeten és sziklaalakulatokon gyakorolja a mászást, mert igy sziklaismerete növekszik, mig mindig ugyanazon mászóiskolában gyakorolgatva csak izomerejét fejleszti.

Sziklamászóiskoláink orografiai alakulatai:

Torony	*Gerinc*	*Fal*
Szentiváni torony	Vaskapu	Oszoly
Csabai torony	Csévi gerinc	Szentiváni torony
Borosjenői torony	Kétághegy	Borosjenői torony
Feketekő	Feketekő	Csévi gerinc
Vadállókövek	Garamkövesdi t.	Kétághegy
Garamkövesdi t.	Strázsahegy	Vadállókövek
Dobogókő		Kiskevély

Pad	*Kémény*	*Repedés*
Oszoly	Solymári fal	Oszoly
Csabai torony	Kétághegy	Vaskapu
Kétághegy	Oszoly	Kétághegy
Strázsahegy	Vörösvári torony	Feketekő
	Garamkövesdi t.	Vadállókövek

Mászóiskoláink kőzetének

a) **szilárdsága:**

Szilárd	*Törékeny*
Szentiváni torony	Borosjenői torony
Csabai torony	Vadállókövek
Oszoly	Garamkövesdi t.
Kétághegy	Dobogókő
Vaskapu	Solymári fal
Feketekő	Csévi gerinc
Strázsahegy	
Kiskevély	

b) **anyaga:**

Dolomit	*Mész*	*Trachittufa*
Szentiváni torony	Oszoly	Vadállókövek
Csabai torony	Vaskapu	Garamkövesdi t.
	Feketekő	Dobogókő
Homokkő	Csévi gerinc	
Borosjenői torony	Kétághegy	
Solymári torony	Strázsahegy	
	Kiskevély	

A turák tartama

a) **Budapestről**

egész napos	*félnapos*
Vaskapu	Bpesti sziklák
Csévi gerinc	Gomba
Kétághegy	Oszoly
Vadállókövek	Csabai torony
Garamkövesdi t.	Borosjenői t.
Strázsahegy	Solymári fal
Feketekő	Kőhegy
Dobogókő	Kecskehegy
Csóványos	Kiskevély
Kisgerecse	Szentiváni t.
Kiskőszikla	
Öregkő	

b) **Esztergomból**

egész napos	*félnapos*
Vaskapu	Kétághegy
Csévi gerinc	Garamkövesdi t.
Feketekő	Strázsahegy
Dobogókő	Kiskőszikla
Vadállókövek	Öregkő
Csóványos	
Kisgerecse	
Bpesti sziklák	
Gomba	
Oszoly	
Csabai torony	
Borosjenői t.	
Solymári fal	
Kőhegy	
Kecskehegy	
Kiskevély	
Szentiváni t.	

c) **Egymás közelében lévén egy napon együttesen felkereshetők:**

Csabai torony — Vörösvári torony
Borosjenői torony — Solymári fal — Oszoly
Kőhegy — Oszoly
Vaskapu — Csévi gerinc
Kétághegy — Strázsa
Vadállókövek — Rámszakadék
Vaskapu — Feketekő
Dobogókő — Rámszakadék
Csóványos bércei
Peskő — Halyagos — Kőhegy
Kisgerecse — Öregkő.

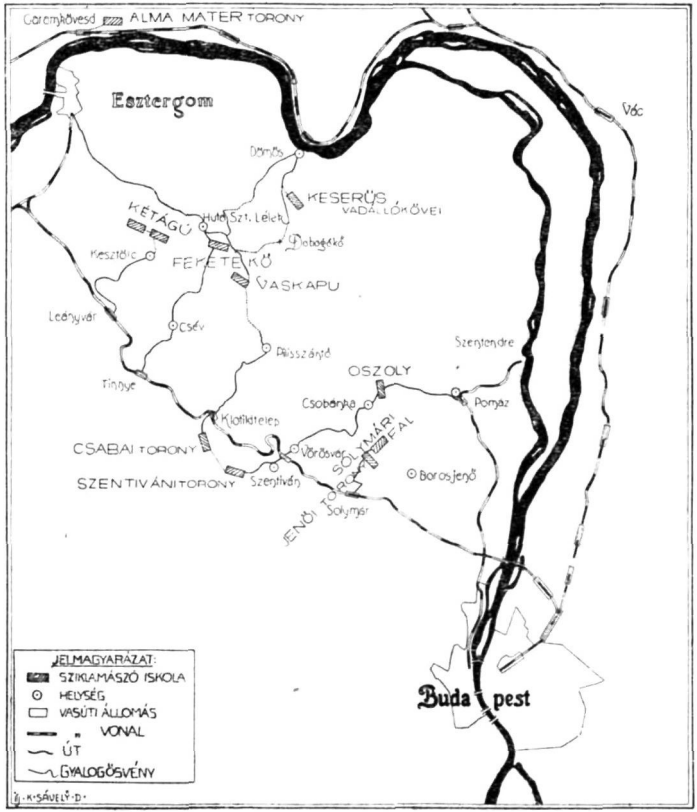

A főbb mászóiskolák helyszinrajza.

Vasuti közlekedés a mászóiskolákhoz.

Az egyes mászóiskolák smertetésénél a „Hozzájutás“ fejezetekben megjelöltük ama vasuti állomások melyektől legkönnyebben megközelíthetők. Eme vasuti állomások az alább foglalt menetrendi kivonatok szeri sürün közlekedő vonatokkal érhetők el úgy Budapestről, mint Esztergomból rövid idő alatt.

Szentiváni tornyok, Csabai torony, Gomba, Borosjenői torony, Solymári fal, Vaskapu, Csévi gerir Feketekő, Kétágúhegy, Strázsahegy a budapest—esztergomi vonal mentén fekszenek. A vonatok Budapestről nyugati p. u.-on és Buda - Császárfürdő állomáson indulnak Esztergom felé, ill. érkeznek (Óbudánál kapcsc ják össze, illetve szét a vonatokat).

Kőhegy, Oszoly a Budapesti helyiérdekü v. budapest—szentendrei vonalán közelithetők meg leghamarab A vonatok a budai Pálffytéren (Margithidtó mellett) indulnak és érkeznek

Kiskevély a budapest - esztergomi vagy a szentendrei vonal állomásairól is elérhető.

Garamkövesdi sziklák a budapest nyugoti p. u.—párkánynána—marcheggi vonal mentén fekszene Esztergomból csavargőzös-összeköttetés Kovácspatakra, vagy Párkánynánáról vonattal.

Dobogókő, Vadállókövek fenti három vonal bármelyikén megközelíthetők, mert a vasuthálózat kö esnek és bármely állomásról 1—2 órai gyaloglást igényelnek. A párkánynánai vonal használata esetén Dömö nél komppal kell a Dunán átkelni.

Budapest nyugoti p. u. — Párkánynána.

2 napig érv. menet-térti jegy ára		SZEMÉLYVONATOK											Állomások	SZEMÉLYVONATOK										
II. o.	III. o.	reggel			délután				este					reggel					délután			este		
Budapestről		5 25	9 15	12 00	2 10	2 35	3 55	5 20	6 00	6 55	7 55	8 40	9 3	Bpest ny. p. u.	6 40	7 25	7 55	8 10	8 45	11 25	5 55	6 10	8 55	10 35	11
3.20	2 —	6 52	10 36	1 18	3 09	4 05	5 16	6 44	7 24	8 18	9 25	9 58	10 46	Nagym.-Visegr.	5 16	5 54	6 36	6 49	7 17	9 39	4 27	4 47	7 25	9 18	10
3.20	2.—	7 04	10 48	1 29	3 26	4 19	5 28	6 59	7 47	8 30	9 38	|	|	Dömösi átkelés	4 56	5 41	6 19	|	7 08	9 24	4 12	4 34	7 11	8 59	10
4 30	2.70	7 34	11 15	1 54	3 52	4 53	—	—	8 21	9 01	10 14	10 39	11 23	Garamkövesd	4 34	5 10	5 45	6 07	6 31	8 50	3 41	4 07	6 39	8 17	9
—	—	7 42	11 24	2 02	4 00	5 02	—	—	8 30	9 09	10 23	10 48	11 32	Párkánynána	4 24	5 00	5 35	5 57	6 21	8 40	3 31	3 57	6 30	8 07	9

Budapest ny. p. u. — Esztergom.

2 napig érv. menetértl jegy ára II. o.	2 napig érv. menetértl jegy ára III. o.	SZEMÉLYVONATOK reggel			délután			este		Állomások	SZEMÉLYVONATOK reggel				délután			este	
Budapestről		6⁰⁰	9⁰⁵	12³⁰	1⁰⁵	1⁵⁰	2²⁰	—	6⁴⁰ 11¹⁰	Budapest ny. p. u.	—	5⁵⁰	7¹⁰	8¹⁵	9⁵⁵	2⁰⁸	5⁰⁵	8¹⁵	9²⁵ 10
—	—	*5⁵⁵*	*8⁵⁴*	*12¹⁵*	*12⁵⁷*	—	*2¹¹*	*6²⁰*	*11⁰³*	*Buda-Császárfürdő*	*5³⁰*	—	*7¹⁶*	*8²⁰*	*10⁰⁴*	*2¹⁰*	*5²⁰*	*8²¹*	*9³¹ 10*
—	—	6⁵⁹	9⁵²	1²⁰	1⁴⁸	2³⁹	3⁰⁷	7⁰⁵	7²⁶ 11⁵⁵	Solymár	4⁴⁴	5⁰⁶	6²⁴	7²³	9¹⁸	1¹⁹	4²¹	7²⁷	8³⁶ 9
1.80	1.20	7¹²	10⁰³	1³¹	1⁵⁸	2⁴⁹	3¹⁸	7¹⁵	7³⁶ 12⁰⁵	Pilisvörösvár	4³⁵	4⁵⁷	6¹⁵	7¹³	9⁰⁴	1¹⁰	4¹¹	7¹⁶	8²⁶ 9
1.80	1 30	7²⁶	10¹⁸	1⁴⁶	2¹²	3⁰²	3³³	7²⁸	7⁵⁰ 12¹⁸	Piliscsabai tábor	4²³	4⁴⁵	6⁰³	7⁰⁰	8⁵²	12⁵⁶	3⁵⁸	7⁰²	8¹² 8
2.—	1.30	7²⁹	10²¹	1⁴⁹	2¹⁵	3⁰⁶	3³⁸	7³¹	7⁵³ 12²¹	Klotildtelep	4¹⁸	4⁴⁰	5⁵⁸	6⁵⁵	8⁴⁷	12⁵¹	3⁵⁸	6⁵⁷	8⁰⁷ 8
2.—	1..20	7³⁴	10²⁷	1⁵⁵	2¹⁹	3¹¹	3⁴⁸	7³⁶	7⁵⁸ 12²⁶	Piliscsaba	4¹³	4³⁵	5⁵²	6⁴⁹	8⁴²	12⁴⁶	3⁴⁸	6⁵²	8⁰¹ 8
2.40	1.70	7⁵²	10⁴⁵	2¹¹	vasárn. és ünn. közlek.	3²⁸	4⁰⁷	7⁵³	8¹⁵ 12⁴¹	Leányvár—Csév	3⁵³	4¹⁵	5³²	6²⁹	8²²	12²⁵	3²⁸	csak vasár és ünnep-nap közl.	8
4.20	2.80	8³⁷	11²²	2⁴⁷		4⁰⁵	4⁴²	—	8⁵² 1¹⁶	Esztergom	—	3³⁵	4⁵²	5⁴⁹	7⁴⁰	11⁴⁸	2⁴⁸		7

Budapest — Szentendre.

Buda—Pálffytérről a vonatok indulási ideje és sorrendje 6⁰⁵, 7³⁷, 9⁰⁰, 10⁵⁰, 12²⁰, 1²¹, 2²⁸, 3³⁷, 4²⁷, 5 6⁴⁶, 7³⁸, 8⁴⁶, 10⁰³, szombat, vasár- és ünnepnap még éjjel 12⁰⁰.

Buda - Pálffytérről a vonatok menetideje Békásmegyerig 34 perc, Budakalászig 41 p., Pomázig 51 Szentendréig 61 perc.

Buda—Pálffytérről 3 napig érv menettérti jegy ára Békásmegyerig II o. 84, III. o. 68 fillér, Budakalász II. o. 116, III. o. 84 fillér, Pomázig II. o. 144, III. o. 112 fillér, Szentendréig II. o. 204, III. o. 144 fillér.

Szentendréről a vonatok indulási ideje és sorrendje 4³⁷, 5³⁹, 6²⁸, 7³⁸, 9³⁰, 10⁴⁶, 12³¹, 2⁰⁹, 3¹⁷, 4⁰⁵, 5 5²⁶, 7³³, 8²⁵, 9⁴³, szombat, vasár- és ünnepnapon még este 10⁴⁸.

Szentendréről a vonatok menetideje Pomázig 11 perc, Budakalászig 21 p., Békásmegyerig 30 p., Buda Pálffytérig 61 perc.

TARTALOM:

Előszó 3
A sziklamászóiskola 5
A sziklamászás technikája 14
Mászóiskolák Budapest környékén:
I. Budapesti sziklák 33
II. Szentiváni tornyok 35
III. Csabai torony és a Gomba 41
IV. Borosjenői torony 44
V. Solymári fal 47
VI. Kiskevély 49
VII. Oszoly 50
VIII Vaskapu 59
IX. Csévi gerinc 62
X. Feketekő 64
XI. Kétáguhegy 67
XII Strázsahegy 74
XIII. Kőhegy 75
XIV. Dobogókő 76
XV Vadállókövek 77
XVI Garamkövesdi sziklák (Alma mater torony) . . 82
Egyéb mászásra alkalmas hegyek 84
Sziklamászóiskoláink orografiai alakulatai 87
Mászóiskoláink kőzeteinek
a) szilárdsága 87
b) anyaga 87
A turák tartama:
a) Budapestről 88
b) Esztergomból 88
c) Egy napon felkereshető iskolák 88
A főbb mászóiskolák helyszinrajza 89
Vasuti közlekedés a mászóiskolákhoz 90

SZIKLAMÁSZÁSHOZ KIPRÓBÁLT
JÓ FELSZERELÉS

SKABA ÉS PLÖKL

TURISTA-ÜZLETÉBEN
:: BUDAPEST, ::
VI. VÁCI-KÖRUT 33. SZÁM.

Sífelszerelést is magába foglaló turista-árjegyzék ingyen.

Pestvidéki turákra legjobb a svájci szeges.

I-a tehénbőrből párja **30.—** korona.

Turistaruhák angol és magyar szövetekből

Mászókabát **7.—** kor.

Hatágú Eckenstein-hágóvas hevederrel **7.50** kor.

Elsőrangu könnyü svájci jégcsákányok

Fényképező készülékek és látcsövek

Felvételek kidolgozása.
Árjegyzék ingyen. ——

PEJTSIK KÁROLY

Budapest, IV., Városház-utca 1.

Tisza Testvérek

könyv-, zeneműi- és papirkereskedése.

Fényképészeti cikkek. — Sport- és fényképezési irodalom válo- ::: gatott nagy raktára. :::

AZ EGYETEMI TURISTA EGYESÜLET SZÁLLITÓJA.

Nagyobb művek részletfizetésre is rendelhetők.

Budapest, II, Fő-u. 12. sz.

□□ TELEFON 350 SZÁM. □□

KILIÁN FRIGYES UTÓDA

m. kir. egyetemi könyvkereskedése

TELEFON 1—96. SZ. ◆ Nagy raktár térképek, utazási könyvek, képeslevelezőlapokból

Budapest, IV., Vácí-utca 32. sz.

MEGBECSÜLHETETLEN

jó szolgálatot tesz minden turis-
tának a **PAUKER**-féle

PARLAMENT-JEGYŰ

TÖLTŐTOLL

Az egyedüli kiváló szerkezetü biztonsági arany töltötoll, melynek használhatóságáert 2 évi szavatosságot vállal a cég.

Az ára 15, 20 és 30 korona, az aranytoll nagysága szerint.

Pauker papíráruháza

Váci-körut 60. Telefon 47-37

A legtöbb kórnak melegágya az ivóviz. Ezért minden turistának nélkülözhetetlen az eredeti

„DELPHIN“
turista-zsebszürő.

(12. sz.)

A zsebszürők keskeny bádogdobozokban vannak elhelyezve; utazásoknál, valamint kirándulásoknál igen célszerüek és a következő módon használhatók: a szürőt nyers vizzel telt edénybe vagy a patakba állitjuk és néhány perc után a szürőn alkalmazott tömlő szopókáját megszivjuk, ami által kortyonként tiszta szürt vizet kapunk.

ÁRA 4.— KORONA

GEITTNER ÉS RAUSCH

FŐH. UDV. SZÁLL. CÉG

BUDAPEST, VI., ANDRÁSSY-ÚT 18/DV.

Ifj. Kellner Ernő Budapest, V., Csáky-utca 10.